

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Martha Henriksson-Witt

Vem är egentligen sakägare?
*Om talerätt vid tillståndsprövning
av vindkraftverk*

Examensarbete
30 högskolepoäng

Handledare
Hans-Heinrich Vogel

Miljörätt, Offentlig rätt

VT 2011

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	5
FÖRKORTNINGAR	6
1 INLEDNING	8
1.1 Frågeställning	10
1.2 Syfte	11
1.3 Metod och material	11
1.4 Avgränsning	11
2 PRÖVNING AV VINDKRAFTVERK	13
3 VINDKRAFTVERK – ETT EXEMPEL	16
4 DEN SVENSKA TALERÄTTEN	18
4.1 Talerätt enligt rättegångsbalken	18
4.2 Talerätt enligt förvaltningslagen	19
4.3 Talerätt enligt förvaltningsprocesslagen	20
4.4 Talerätten enligt plan- och bygglagarna 1987 och 2010	20
4.5 Talerätten enligt miljöbalken	21
4.6 Samrådsförfarandet	21
4.7 Länsstyrelsens roll	22
5 EUROPARÄTT OCH INTERNATIONELLA KONVENTIONER	24
5.1 Europarådets rätt	24
5.2 Europeiska unionens rätt	25
5.2.1 EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna	25
5.2.2 Fördraget om Europeiska unionen	26
5.2.3 1998 års Århuskonvention	27
5.2.4 EU:s sekundärrätt	31

6	SAKÄGARKRETSEN	33
6.1	Enskilda	34
6.2	Föreningar	34
6.3	EU-domstolens dom i målet Djurgården-Lilla Värtans Miljöskyddsförening	36
7	PRAXIS	44
7.1	Högsta domstolen 2004: Tåme älv och Brännö brygga	44
7.1.1	Tåme älv	44
7.1.2	Brännö Brygga	45
7.2	Miljööverdomstolen 2003–2005: Vindkraft	46
7.2.1	Mål M 6615-01 (2003-06-03)	46
7.2.2	Mål M 5957-03 (2004-02-19)	46
7.2.3	Mål M 8141-04 (2005-06-30)	46
7.2.4	Mål M 6218-06 (2006-11-20)	47
7.3	Regeringsrätten 2010: Onsala Rymdobservatorium	47
7.4	Sammanfattning av praxis	48
8	SLUTORD	49
9	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	52

Summary

Society's need of renewable sources of energy has increased; in April 2009 the European Parliament and Council adopted the directive 2009/28/EG on the promotion of the use of energy from renewable sources and amending and subsequently repealing Directives 2001/77/EC and 2003/30/EC. For Sweden this meant the adoption of a new general objective in which the national goal is to have 49 percent of the overall energy use (gross) come from renewable sources by 2020. In order to reach the objective Sweden will need to build a great number of new wind power stations.

A wind power station is not merely a source of energy, it is also a source of conflict between competing interests. The development of wind power stations is not considered positive by everyone, for neighbors it can entail nuisances in terms of noise and a compromised view. Throughout the past years the legal development has gone in two separate directions. Through political urges in Sweden one has strived towards a simplified legislative process when applying for building permits for wind power stations. There is now a limited opportunity to appeal decisions since one eliminated the double hearing which earlier existed, previously permits were tried within both the Environmental Code (miljöbalken) and The Planning and Building Acts 1987 and 2010 (plan- och bygglagarna 1987:10 and 2010:900). Within EC law, mainly through the establishment of the Aarhus Convention, one is striving towards strengthening the public's access to justice in environmental cases.

Swedish legislation encompasses rules as to when an individual is considered to be a person concerned and therefore holds the right to take legal action. One has the right to take legal action if one is affected by a decision and the decision will lead to a damage or nuisance or if there lays a not insignificant risk for damage or nuisance. Earlier one has considered it necessary for the appellant to be the registered owner of an adjoining land unit or in another way directly affected by the planned activity. Through case law (Swedish Supreme Court in the cases of Tåme älv and Brännö brygga, Nytt juridiskt Arkiv 2004 p. 590 I and II, and Supreme Administrative Court in the case of Onsala Rymdobservatorium, Regeringsrättens årsbok 2010 ref. 74) the right to take legal action has been extended, one now considers the risk of being exposed to a nuisance.

The opportunity for environmental organizations to take legal action and appeal decisions for example in cases concerning wind power stations had been limited in Sweden due to the rules in the Environmental Code, chapter 16 section 13. The rules meant that only non-profit environmental organizations that have existed for three years or more and who have a large number of members (2000 or more) were able to take legal action in environmental cases. New legislation came into force in September 2010. Now it is no longer a legal requirement for an organization to have 2000

members, currently the requirement is 100 members, and it can be waived if the organization can show that it has public support. However, it is still a requirement according to the Environmental Code that the organization is non-profit in order for it to be awarded the right to take legal action. It is doubtful whether or not this requirement is regarded consistent with the Aarhus Convention.

Sammanfattning

Samhällets behov av förnyelsebara energikällor har ökat; i april 2009 antogs Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/28/EG om främjande av användningen av energi från förnybara energikällor och om ändring och ett senare upphävande av direktiven 2001/77/EG samt 2003/30/EG. För Sveriges del innebar antagandet att Sverige fick som nationellt övergripande mål att andelen energi från förnybara energikällor av den slutliga energianvändningen ska år 2020 uppgå till 49 procent. Besluten medför bland annat att Sverige måste uppföra ett stort antal nya vindkraftverk för att kunna nå det uppsatta nationella målet.

Ett vindkraftverk är inte bara en energikälla, det är även en källa till konflikter mellan motstridiga intressen. Utbyggnad av vindkraftverk betraktas inte som positivt av alla, för närboende kan det medföra olägenheter bland annat i form av buller och försämrad landskapsvy. Under de senaste åren har utvecklingen gått i två skilda riktningar. I Sverige har man genom politiska pådrivningar arbetat för att förenkla prövningsprocessen vid ansökan om uppförande av vindkraftverk. Möjligheten att överklaga beslut begränsats genom borttagandet av dubbelprövningen som tidigare tillämpades då bygglov för vindkraftverk prövades både inom ramen för miljöbalken (MB) och plan- och bygglagen (PBL). Inom EG-rätten, främst genom tillkomsten av Århuskonventionen, arbetar man snarare för att stärka allmänhetens möjligheter att föra talan i miljömål.

Inom svensk rätt finns särskilda regler för när en enskild anses vara sakägare och därmed ha talerätt, sakägare är man i lagens mening om man berörs av ett beslut och beslutet innebär en skada eller olägenhet eller att det föreligger en icke obetydlig risk för skada eller olägenhet. Tidigare har det ansetts nödvändigt att klagande skulle vara lagfaren ägare till en angränsande fastighet eller på annat sätt vara direkt berörd av den planerade verksamheten för att tillerkännas talerätt. Genom praxis (Högsta domstolen i fallen Tåme älv och Brännö brygga, NJA 2004 s. 590 I och II, och Regeringsrätten i fallet Onsala Rymdobservatorium, RÅ 2010 ref. 74) har talerätten utvidgats; risken för att utsättas för en olägenhet ska numera beaktas.

Miljöorganisationers möjligheter att agera rättsligt och överklaga beslut, t.ex. gällande vindkraftverk har i Sverige varit begränsade genom de tidigare reglerna i 16 kap. 13 § MB. Reglerna innebar att endast ideella miljöföreningar som varit verksamma i minst tre år och med ett större antal medlemmar (fler än 2000 medlemmar) hade möjlighet att föra talan i miljömål. I och med lagändringen i september 2010 gäller inte längre samma krav på medlemsantal. Numera krävs ett medlemsantal om minst 100 eller att föreningen visar att den åtnjuter allmänhetens stöd. För att tillerkännas talerätt krävs dock fortfarande enligt MB att föreningen är

ideell, detta krav är sannolikt inte att betraktas som förenlig med Århuskonventionens syften.

Förord

Äntligen!

Efter vad som kan anses utgöra alldeles för lång tid har detta examensarbete äntligen blivit klart. Vägen hit har varit lång och krokig men nu har jag kommit i mål. Att juridiken ständigt utvecklas blir tydligt inte minst när man arbetar på en rättsutredning under en längre tidsperiod. Ny lagstiftning inom området har inneburit ett ständigt behov av att göra redaktionella ändringar, något som stundtals varit frustrerande!

Inledningsvis vill jag rikta ett stort tack till min handledare Professor Hans-Heinrich Vogel vars värdefulla kunskaper, konstruktiva kritik och noggrannhet har bidragit till en bättre uppsats samt fördjupade kunskaper i ämnet hos undertecknad.

Slutligen vill jag rikta ett särskilt tack till min mamma som genomgående har uppmuntrat och stöttat mig genom mina studieår – utan Dig hade det inte varit möjligt.

Önnerup i augusti 2011

Martha Henriksson-Witt

Förkortningar

Bet.	Betänkande (riksdagsutskott)
ECHR	European Court of Human Rights (Europadomstolen)
EMRK	Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna enligt lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
EUT	Europeiska unionens officiella tidning
FEU	Fördraget om Europeiska unionen
FL	Förvaltningslagen (1986:223)
FN	Förenta Nationer
FPL	Förvaltningsprocesslagen (1971:291)
HD	Högsta domstolen
MB	Miljöbalken (1998:808)
MD	Miljödomstolen
MÖD	Miljööverdomstolen
NGO	Non governmental organisation (icke-statlig organisation)
NJA	Nytt juridiskt arkiv
PBL 1987	Plan- och bygglagen (1987:10)
PBL 2010	Plan- och bygglagen (2010:900)
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalken
RegR	Regeringsrätten

Rskr.	Riksdagsskrivelse
RÅ	Regeringsrättens årsbok
SOU	Statens offentliga utredningar
SÖ	Sveriges internationella överenskommelser
UNECE	United Nations Economic Commission for Europe
Århuskonventionen	Konvention om tillgång till information, allmänhetens deltagande i beslutsprocesser och tillgång till rättslig prövning i miljöfrågor, Århus den 25 juni 1998, SÖ 2005:28 och EUT 2005 L 124.

1 Inledning

I dagens miljömedvetna samhälle är argumenten många för att finna nya lösningar för energiproblematiken. De flesta är överens om att det är viktigt att frånga världens oljeberoende och istället satsa på förnyelsebar energi. Vind är förnyelsebar. I länder som Sverige som är omringade av öppet hav är vind inte en bristvara varför många entreprenörer ser stora möjligheter i att uppföra vindkraftverk och på så vis ta tillvara denna gratis energikälla. I Sverige finns idag mer än 1400 vindkraftverk och tillsammans står dessa för cirka 2 procent av Sveriges elproduktion.¹

I april 2009 antogs Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/28/EG om främjande av användningen av energi från förnybara energikällor och om ändring och ett senare upphävande av direktiven 2001/77/EG och 2003/30/EG. Artikel 3.1 i direktivet i förening med bilaga I till direktivet anger för Sverige 49 procent som nationellt övergripande mål för andelen energi från förnybara energikällor av den slutliga energianvändningen (brutto) år 2020.² I Sverige följdes direktivet upp genom regeringens propositioner 2008/09:162 och 163 som i juni 2009 bifölls av riksdagen.³ Besluten betyder att Sverige måste uppföra ett stort antal nya vindkraftverk för att kunna nå det för år 2020 uppsatta målet. Dessa planer ställer stora krav på miljölagstiftningens utformning och tillämpning.

Historiskt sett har miljölagstiftningen främst syftat till att skydda enskilda markägares intresse både vad gäller rätten att utnyttja sin egendom på ett självvalt sätt och behovet av att undvika störningar från grannegendomar. Efter hand – sedan allmänna intressen alltmer kommit i fokus – har miljöretten utvecklats till att bli mer offentlighetslig i sin utformning, och på senare tid har nu en förändring skett såtillvida att man ser tydligt en återgång till ett tidigare synsätt vilket tillmäter enskildas intressen stor betydelse.⁴

Ett vindkraftverk är inte bara en energikälla, utan även en källa till konflikter mellan motstridiga intressen. Vid planering nya vindkraftverk och vid prövning av andra ärenden angående sådana kraftverk inkommer inte sällan synpunkter från miljöföreningar och organisationer vars syfte är att bevaka djur- och naturintressen. Men även grannar och närboende kan i de flesta fall tänkas ha synpunkter på etableringen av nya vindkraftverk i deras närmiljö då vindkraftverk kan medföra störningar på boendemiljön i form av buller och skuggbildningar och enligt vissa även negativt påverkar landskapsbilden.

---

¹ <http://www.energimyndigheten.se/sv/Energifakta/Energikallor/Vindkraft/>.

² EUT 2009 L 140/16.

³ Prop. 2008/09:162, En sammanhållen klimat- och energipolitik – Klimat, med bet. 2008/09:163, En sammanhållen klimat- och energipolitik – Energi, med bet. 2008/09:162 och rskr. 2008/09:300; prop. 2008/09:163, En sammanhållen klimat- och energipolitik – Energi, med bet. 2008/09:163 och rskr. 2008/09:301. Se även <http://www.sweden.gov.se/sb/d/12245/a/132642>.

⁴ Robert Nordh, *Talerätt i miljömål*, 1999, Iustus Förlag AB, Uppsala.

För den rättsliga prövningen av sådana potentiellt konfliktladdade planärenden finns speciella miljörättsliga regler.

Ansökningsmål (främst avseende tillstånd till vattenverksamhet och miljöfarliga verksamhet av större omfattning) eller stämningssmål börjar i miljödomstol, överklagas till Miljööverdomstolen (MÖD) och kan slutligen prövas av Högsta domstolen (HD). Vid MÖD krävs inte prövningstillstånd men väl i HD. Gemensamt för dessa domstolar är att rättegångsbalkens processuella regler tillämpas. Men vem kan vara part i sådana mål?

Om något angår en så brukar detta medföra att man anses vara sakägare, detta innebär i sin tur att man har talerätt och rätt att överklaga domar och beslut. 16 kap. 12 § 1 st. 1 p. miljöbalken (MB) stadgar att överklagbara domar eller beslut får överklagas av ”den som domen eller beslutet angår, om avgörandet har gått honom eller henne emot.” Att bestämma vem som skall anses vara sakägare och därmed part i ett miljömål enligt detta stadgande kräver en balansgång mellan rättssäkerhet och miljöhänsyn⁵; alla parter – vare sig de är fysiska eller juridiska personer – har ju rätt att ta del av information och skall hållas informerade under ärendets handläggning.

Jan Darpö har sammanfattat problematiken så:

”Enskildas och föreningars klagorätt rymmer egentligen (minst) två delfrågor. För det första den om *sakägarställning*, dvs. vilka som betraktas som berörda. När det gäller föreningar kan väl den frågan sägas motsvara vilka av dessa som är kvalificerade på visst sätt. Den andra frågan gäller *vilka möjligheter* som den enskilda berörda eller kvalificerade föreningen har att påverka miljöprocessen, eller formulerat på ett annat sätt: vilka instrument har de för att göra sin stämma hörd i olika situationer?”⁶

Inom svensk processrätt betyder talerätt ”*behörighet att vara part i en rättegång rörande den ifrågavarande saken*”⁷. Att en enskild svensk har rätt att vara delaktig som sakägare i miljömål där han är berörd och har ett väsentligt intresse, är internationellt erkänt och har bland annat uttryckts i Århuskonventionen, dvs. konventionen om tillgång till information, allmänhetens deltagande i beslutsprocesser och tillgång till rättslig prövning i miljöfrågor, som dagtecknades Århus den 25 juni 1998.⁸ Även inom svensk lagstiftning är enskildas partsbehörighet i miljömål lagstadgad – inte minst med tanke på rättssäkerhetssynpunkter. Miljöbalkens syfte är att

⁵ Annika Nilsson, *Rättssäkerhet och miljöhänsyn*, 2002, s. 59-60.

⁶ Jan Darpö, *Rätten till en god miljö: Fastighetsrättsliga studier till minnet av Sten Hillert*, 2002, Iustus Förlag AB, Uppsala, s. 101.

⁷ Per Henrik Lindblom, *Miljöprocess Del I*, 2001, Iustus Förlag AB, Uppsala, s. 157.

⁸ För EU EUR-LEX – 22005A0517 (01), EUT L 124, 17.5.2005, s. 4, och för Sverige SÖ 2005:28 med prop. 2004/05:65, bet. 2004/05: MJU11, rskr. 2004/05:193 och SFS 2005:181–188.

skydda miljön ur flera aspekter, individens levnadsmiljö (ren luft, buller etc.) är ett av dessa skyddsområden.

Svenska domstolar har inte sällan bekymmer med att hantera talerätsfrågan inom ramen för miljömål så väl som vid plan- och byggärenden. Sakägarbegreppet är inte i detalj definierat vare sig i rättegångsbalken eller miljöbalken eller i speciallagstiftning som förvaltningsprocesslagen. Följden av detta blir osäkerhet för domstolarna där man i varje mål skall pröva frågan om partsbehörighet. Särskilt på senare tid har det blivit vanligare att exempelvis miljöorganisationer men även enskilda för talan i domstolar. Men problem kan uppstå vid avvägningen, och svaret på frågan, huruvida en part anses vara sakägare eller inte, är inte givet.

Avsaknaden av explicita talerätsregler i svensk lagstiftning utgör som regel inte skäl för domstolar att avvisa en talan. Att vägra prövning skulle kunna stå i strid med artikel 6 i den europeiska konventionen för mänskliga rättigheter (EMRK). Men enligt Lindblom⁹ skulle detta vara en allt för långtgående och extrem ståndpunkt eftersom RB inte alls innehåller en förteckning av processhinder. Dock bör det hållas i åtanke att EU-rätten har betydelse vid rättstillämpningen i de svenska domstolarna och principen om "access to court" innebär ett stark skydd för dem som önskar att föra talan.

Under den senaste tiden har vindkraftverken lyfts fram i Sverige som ett bra och miljövänligt alternativ till de icke förnyelsebara energikällor som vi använder idag. För att snabbare och enklare nå miljömålen har regeringen uppmontrat uppförandet av nya vindkraftverk. För att underlätta och påskynda utvecklingen av nya verk antog riksdagen år 2009 nya regler för prövning av vindkraftverk enligt miljöbalken och plan- och bygglagen (1987:10). Dessa regler, som kommer att behandlas nedan, trädde i kraft den 1 augusti 2009.

1.1 Frågeställning

Miljörätten drivs till stor del framåt av enskilda personer och ideella organisationer. Ofta föreligger ett starkt samband mellan det allmänna intresset och enskilda intressen. Den nuvarande lagstiftningen är ofullständig varför praxis behövs inom miljörättens område. Men frågan är hur stort inflytande domstolarna bör ha, i andra termer och inom ramen för detta arbete:

Är det lagstiftarens avsikt att domstolarna ska kunna göra skönsmässiga bedömningar vid frågan om vem/vilka som ska anses vara sakägare i varje särskilt ärende?

---

⁹ Lindblom, *Miljöprocess I*, s. 158-159.

1.2 Syfte

Syftet med detta examensarbete är att belysa den problematik som uppstår i samband med att enskilda och ideella miljöorganisationer för sin talan i svensk domstol. Talan kan innefatta både att man väcker talan och att man för talan i samband med att man överklagar ett särskilt beslut som påverkar miljön (t.ex. beviljar byggandet av ett vindkraftverk).

Författaren hoppas kunna påvisa att den svenska lagstiftningen som reglerar talerätten i miljöärende (med särskild fokus på vindkraftsärende) inte helt är förenlig med Sveriges internationella förpliktelser enligt Århuskonventionen.

1.3 Metod och material

För att underlätta arbetet med dispositionen i uppsatsen och med en förhoppning om att göra det mer pedagogiskt, har författaren valt att fokusera på mål rörande vindkraftverk. Uppsatsen kommer att belysa de olika rättsområden som innehåller regler om prövningen vid uppförande av vindkraftverk.

Det är författarens förhoppning att kunna belysa ämnet ytterligare genom att klarlägga vilka möjligheter en enskild har att påverka ett miljöärende som part samt att undersöka huruvida svenska domstolar erkänner enskildas ställning som sakägare. Uppsatsen tar sin utgångspunkt i tesen att *svenska domstolar ofta har begränsat och kanske fortfarande begränsar sakägarkretsen i miljömål i sådan utsträckning att enskildas rättigheter otillåtligt inskränks*.

1.4 Avgränsning

Uppsatsen fokuserar på den talerätt i miljömål som tillkommer enskilda men det har varit nödvändigt att till viss del även titta på föreningars talerätt som sakägare eftersom frågan huruvida talerätt kan tillkomma föreningar har prövats i de svenska domstolarna ett flertal gånger.

Det uppstår inte sällan svårigheter vid bedömningen av hur omfattande ett arbete bör vara. Vid en över tiden utdragen skrivande process så måste man som författare försöka utgå från dagsläget även om man ibland är medveten om att förändringar sker kontinuerligt och att det därför är svårt att utgå från *status quo*. Vid arbetet kring detta examensarbete har författaren valt att dra en tidsgräns vid hösten 2010 då Regeringsrätten (numera Högsta förvaltningsdomstolen) tillerkände Onsala Rymdobservatorium talerätt i mål om bygglov angående ett vindkraftverk genom dom i mål nr 1378-08 meddelad den 5 oktober 2010. Domen har – såsom vägledande avgörande – senare refererats i RÅ 2010 ref. 74. Plan- och bygglagen (2010:900) som trädde i kraft den 2 maj 2011 har dock självfallet beaktats.

Med anledning av att Jerker Asplund år 2001 vid fakulteten skrev ett examensarbete inom området,¹⁰ vilket i vissa avseenden behandlar en liknande frågeställning, är det inte nödvändigt att referera och analysera de äldre rättsfallen. För rättsfall före 2001 hänvisas därför till detta utmärkta arbete.

---

¹⁰ Jerker Asplund, *EG:s miljö kvalitetsdirektiv i svenska domstolar*. Juridiska fakulteten, Lunds Universitet, 2001.

2 Prövning av vindkraftverk

Under de senaste åren har samhällets miljömedvetenhet blivit allt större, och intresset för vindkraftverk har ökat markant inte minst därför att sådana kraftverk ofta lyfts fram som en lösning på energiproblematiken; vindkraften framstår som ett bra alternativ till icke-förnybar energi såsom olja och kol. Entreprenörer ser möjligheter att tjäna pengar inom vindkraftindustrin; vinden är ju gratis. Men helt gratis är vindkraften inte. Ett pris måste betalas som består i olägenhet, och detta pris betalas av närboende till vindkraftverk. En vindkraftverksanläggning medför i de flesta fall en betydande miljöpåverkan och innan en sådan anläggning får uppföras ska den prövas rättsligen.

Tidigare har både miljöbalken och plan- och bygglagen (1987:10) (PBL 1987) varit tillämpliga vid prövning av nya alla vindkraftverk. Enligt reglerna i PBL 1987 var ett vindkraftverk länge bygglovspliktigt med hänsyn till den omgivningspåverkan som vindkraftverk kan medföra. Vindkraftverk betraktades inte som en byggnad utan var reglerad som en ”annan anläggning”. I 8 kap. 2 § 1 st. PBL 1987 reglerades bygglov för andra anläggningar där vindkraftverk specificerades under punkten 6. En bygglovsansökan för uppförandet av ett vindkraftverk skulle prövas enligt 8 kap. 11 § eller 12 § PBL, och oftast skedde prövningen så att det först upprättades en detaljplan och att det därefter genomfördes ett bygglovsförfarande.

Beslut om detaljplan och bygglov kunde (och kan alltjämt enligt nu gällande plan- och bygglag (2010:900), PBL 2010) överklagas i flera instanser. Detta innebar att ett tillstånd till uppförandet av ett vindkraftverk kunde prövas flera gånger inom ramen för PBL 1987.¹¹ Detta system av flera prövningar inför uppförande av vindkraftverk förenklades 2009 genom en ändring i 8 kap. 2 § PBL 1987.¹² I stället skulle prövning i huvudsak ske enligt miljöbalken. Reglerna överfördes i allt väsentligt till 9 kap. 8 § PBL 2010.¹³ Syftet med 2009 års förenkling var att fler vindkraftverk skulle kunna etableras på kortare tid; prövningsprocessen skulle helt enkelt snabbas på.

Ett vindkraftverk är en miljöfarlig verksamhet enligt 9 kap. 1 § MB. Beroende av storlek kan vindkraftverket vara anmälnings- eller tillståndspliktigt enligt MB. För den som vill uppföra enstaka vindkraftverk som är högre än 50 meter men högst 150 meter (inkl. rotorblad) krävs en anmälan till kommunen. Det krävs även en anmälan för uppförandet av två eller fler verk som står tillsammans men som har en max höjd på 150 meter och slutligen för ett vindkraftverk som är högst 150 meter men som planeras att uppföras i anslutning till ett befintligt vindkraftverk. För vindkraftverk

---

¹¹ SOU 2008:86, s. 14.

¹² Se lagen (2009:651) om ändring i plan- och bygglagen (1987:10) med prop. 2008/09:146, bet. 2008/09:MJU27 och rskr. 2008/09:258.

¹³ Se prop. 2009/10:170 s. 468.

över 150 meter eller vid uppförandet av sju eller fler verk krävs tillstånd enligt MB. Reglerna för vindkraftverk finns i 9 kap. MB om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. Vindkraftverk betraktas som miljöfarlig verksamhet enligt 9 kap. 1 § 3. MB. Ytterligare regler om miljöfarliga verksamheter finns i förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.

Vid prövning av vindkraftverk enligt MB är utgångspunkten att den valda platsen för uppförandet ska vara godtagbart ur miljöhänsyn. Hänsyn ska även tas till olägenheter som kan drabba närliggande fastigheter, oftast i form av buller och ljusstörningar; 2 kap. 3 § MB ställer krav på åtgärder för att minska störningar.¹⁴ Men vem har talerätt i sådana ärenden?

Enligt lagrådsremissen inför 2009 års ändringar i PBL 1987¹⁵ skulle inte förslagen om ändringar i PBL 1987 och MB innebära någon inskränkning av allmänhetens och miljöorganisationers möjlighet att föra talan vid tillståndsprovningen av vindkraftverk.

Ett syfte med 2009 års lagstiftning var att förenkla processen kring tillståndsprovningen av vindkraftverk. I prop. 2008/09:146 gjorde både Regeringen och utredningen bedömningen att:

”[...] en tillståndsprovning enligt miljöbalken är en tillräcklig provning för att säkerställa att utbyggnaden sker på lämpliga platser med hänsyn till människors hälsa och miljön. Onödig dubbelprovning av vindkraftsanläggningar enligt miljöbalken och plan- och bygglagen bör avskaffas.”¹⁶

Man ansåg att provningen enligt miljöbalken var ”välfungerande”¹⁷ varför detaljplanekravet och kravet på bygglov inte skulle gälla i de fall där verksamheten var föremål för en provning enligt miljöbalken. I propositionen uttalades vidare att de föreslagna ändringarna ”[...] inte skulle medföra någon inskränkning av provningen enligt miljöbalken.” Allmänhetens och miljöorganisationernas möjlighet att komma till tals skulle således förbli oförändrade;¹⁸

Propositionen 2008/09:14 behandlades av riksdagens miljö- och jordbruksutskott i betänkandet 2008/09:MJU27. Utskottet gjorde samma bedömning som regeringen och utredningen, nämligen att de föreslagna lagändringarna inte skulle innebära någon inskränkning i enskildas och organisationer möjlighet att delta och ha inflytande i prövningsprocessen.¹⁹

Så blev det alltså, och sedan den 1 augusti 2009 krävs bygglov för vindkraftverk i stort sett endast i det fall att ett sådant kraftverk inte

---

¹⁴ Lagrådsremiss, *Prövning av vindkraft*, 12 februari 2009, s. 29.

¹⁵ Lagrådsremiss, *Prövning av vindkraft*, 12 februari 2009, s. 48.

¹⁶ Prop. 2008/09:146, s. 25.

¹⁷ Prop. 2008/09:146, s. 30.

¹⁸ Prop. 2008/09:146, s. 50.

¹⁹ Betänkande 2008/09:MJU27.

uppfyller kraven för att vara tillståndspliktigt enligt MB. Större vindkraftsanläggningar som är tillståndspliktiga enligt MB prövas uteslutande inom ramen för MB, mindre anläggningar, vilka är anmälningspliktiga enligt MB, förblev däremot bygglovspliktiga enligt 8 kap. 2 § 1 st. 6. PBL 1987 och är nu bygglovspliktiga enligt 4 kap. 3 § och 9 kap. PBL 2010.

3 Vindkraftverk – ett exempel

I dagstidningarna är vindkraften ett ofta återkommande artikelämne. Det råder inte något tvivel om att det är ett omdiskuterat ämne som rör upp starka känslor hos många. Inte sällan kan man läsa om vindkraftsbolag som ansöker om att uppföra vindkraftsverk runt om i landet och om grannar och närboende som motsätter sig sådana projekt och fördröjer dem; i februari 2011 uttalade miljöministern Andreas Carlgren t.o.m. att han ansåg att den kommunala vetorätten mot vindkraftprojekt borde tas bort eftersom det utgör en bromskloss i vindkraftutbyggnaden²⁰.

Även om många är överens om det är nödvändigt att finna nya miljövänliga energikällor är det inte lika många som kan acceptera att de blir drabbade personligen av att stora stålkonstruktioner uppförs i deras närmiljö och att dessa konstruktioner kan orsaka både buller- och ljusstörningar. Kort sagt, vindkraft är ett kontroversiellt ämne.

För att förstå gränsdragningsproblematiken, vem eller vilka som betraktas som sakägare och därmed tillerkänns talerätt i vindkraftärende, är det kanske lämpligt att här såsom illustration nämna ett ärende som inkommit till en kommun i form av ett överklagande och som sedan har prövats av både Länsstyrelsen och Länsrätten (numera Förvaltningsrätten) i Skåne län.

Fallet gällde ett beslut av Myndighetsnämnden i Simrishamns kommun att bevilja bygglov för uppförande av ett vindkraftverk på fastigheten Blästorp 10:12. En enskild, H.K., överklagade beslutet till Länsstyrelsen i Skåne²¹ och anförde att bygglovet hade beviljats på felaktiga grunder, bland annat så var bullerberäkningarna felaktigt utförda. Vidare hävdade H.K. att det saknades förslag om alternativ placering av vindkraftverket och att detta stred mot miljöbalkens bestämmelser. Simrishamns kommun meddelade att bygglovsbeslutet inte skickades till H.K. i samband med expediering av beslutet.

Länsstyrelsen avvisade överklagandet eftersom H.K:s fastighet var belägen mer än 1000 meter från platsen där det planerade vindkraftverket skulle uppföras. Vidare gränsade inte H.K:s fastighet till den fastighet där vindkraftverket skulle uppföras. Kommunen hade inte ansett att H.K:s fastighet skulle beröras av bygglovsbeslutet och hade därför inte genomfört bullerberäkningar för H.K:s fastighet.

Länsstyrelsen framförde att beslut enligt 22 § FPL får överklagas av den som beslutet angår om det går denne emot och beslutet är överklagbart. Vem som får överklaga bygglovsbeslut följer enligt länsstyrelsen av allmänna rättsgrundssatser som formats genom praxis. Länsstyrelsen fann

---

²⁰ http://www.svd.se/nyheter/inrikes/miljoministern-hotar-ta-bort-vindkraftveto_5915423.svd.

²¹ Länsstyrelsens beslut 2009-04-23, dnr 403-27308-09.

att enbart det faktum att vindkraftverket skulle bli synligt från H.K.s fastighet inte utgjorde tillräcklig grund för H.K. att anses vara berörd sakägare varför H.K. enligt länsstyrelsen saknade klagorätt.

H.K. överklagade Länsstyrelsens beslut till Länsrätten som tog upp målet till prövning. I sin överklagan hänvisade H.K. till Miljööverdomstolens beslut MÖD 2005:33. Enligt detta beslut är det inte avståndet mellan den klagandes fastighet och platsen där bygglov är beviljat som allena är avgörande för klagorätt. Även sökandens (dvs. klaganden, i detta fall H.K.) legitima intresse i att få frågan prövad ska vägas. För H.K. skulle vindkraftverket ”vara synligt och inta en dominerande plats i landskapsbilden.”²²

Länsrätten i Skåne län avslag överklagandet. Enligt Länsrätten är

”den omständigheten att vindkraftverket blir synligt från H.K:s fastighet ... med hänsyn till avståndet inte i sig tillräckligt för att han ska anses särskilt berörd av beslutet.”²³

H.K. överklagade Länsrättens dom till Kammarrätten i Göteborg som inte meddelande prövningstillstånd.²⁴

Fallet exemplifierar den situation som ibland kan uppstå när en enskild vill överklaga ett beslut om uppförande av vindkraftverk men inte nödvändigt betraktas som sakägare i lagens mening. Vem som ska anses vara sakägare är inte sällan oklart; det avgörs stundtals genom skönsmässiga bedömningar där sakägare i vissa fall behöver bo inom 1000 meter från det planerade vindkraftverket och ibland betraktas någon som berörd sakägare även om denne bor mer än 1000 meter från vindkraftverket.

---

²² Länsrättens dom 2009-07-22, målnr 5154-09, s. 2.

²³ Länsrättens dom 2009-07-22, målnr 5154-09, s. 3.

²⁴ Kammarrättens protokoll 2009-09-03, målnr 5295-09.

4 Den svenska talerätten

Möjligheten att föra talan om skadestånd och förbud vid miljödomstol är ett viktigt instrument för enskilda; s.k. ”citizens enforcement” kompletterar myndigheternas och de offentliga förvaltningars tillsyn och kontroll.²⁵ För att medborgarna skall kunna föra talan krävs det att möjligheter ges till s. k. ”access to justice”, något som domstolarna i allt större utsträckning måste underlätta. Både förfarandereglerna och den materiella lagstiftningen – såväl miljöbalken som rättegångsbalken – behöver tolkas och tillämpas med detta i åtanke.

Det kan vara svårt att skilja på klagorätts- och sakägarbegreppen. Prövning av vem som är sakägare sker oftast i samband med att domstolarna prövar klagorätten hos en part som överklagar ett beslut. Men det finns tillfällen när det är av intresse att klargöra vilka som är sakägare utan att det föranleder prövning om någon av dem har klagorätt. Ett exempel på sådant tillfälle är när en person inkommer med ett yttrande under pågående prövning t.ex. av en tillståndsansökan. Enligt 16 kap. 12 § 1 st. 1. MB har den klagorätt mot en dom eller ett beslut som domen eller beslutet angår förutsatt att avgörandet har gått honom eller henne emot. Men detta stadgande ger ingen vägledning vem eller vilka som är sakägare och kan vara parter vid själva prövningen. Med andra ord reglerar detta endast klagorätten för parterna i målet; frågan om vem som därutöver ska anses kunna vara part och därmed tillerkännas talerätt lämnas obesvarad.

Vanligtvis kan någon tillerkännas klagorätt om denne har deltagit under själva beslutsprocessen, t.ex. om vederbörande har inkommit med synpunkter eller deltagit i samråd mm. Detta gällde särskilt vid överklagande av detalplaner enligt 13 kap. 5 § PBL 1987²⁶. Men även om deltagande är en förutsättning så är det inte tillräckligt för att man ska anses ha klagorätt – det krävs dessutom att man är berörd.

4.1 Talerätt enligt rättegångsbalken

Vid en renodlad talerättsprövning gäller i allmänhet att partens påståenden i rättsligt eller sakligt hänseende allena inte är tillräckliga för att grunda talerätt. När det gäller miljörätten tillkommer det ofta förekommande problemet att det kan vara svårt att ”avgränsa subjektiva rättsfakta från övriga förutsättningar för bifall.”²⁷ Detta prövas i stor utsträckning ex officio och prövningen hanteras som en processhindersprövning. Enligt Lindblom är detta inte processekonomiskt försvarbart och är inte heller till fördel för tredje man. I miljöskademål förespråkar Lindblom därför att kärandens talan skall ogillas i det fall att det är uppenbart att käranden

²⁵ Lindblom, *Miljöprocess II*, s. 739–740.

²⁶ Detsamma torde gälla enligt 13 kap. 12 § PBL 2010.

²⁷ Lindblom, *Miljöprocess II*, s. 744.

saknar rätt till skadestånd enligt MB; talerättsprövning skall då över huvudtaget inte äga rum.

4.2 Talerätt enligt förvaltningslagen

Förvaltningslagen²⁸ (FL) innehåller subsidiärt gällande normer. Om en lag eller en förordning innehåller någon bestämmelse som avviker från förvaltningslagen, gäller enligt 3 § 1 st. FL den bestämmelsen. Enligt 1 § 1 st. första meningen FL är lagen tillämplig vid förvaltningsmyndigheternas handläggning av ärenden och domstolarnas prövning av förvaltningsärenden.

Enligt 22 § FL får ett beslut överklagas av den som beslutet angår förutsatt att det har gått honom emot. Detta utgör en allmän rättsgrundsats i den svenska lagstiftningen.

I RÅ 1992 ref. 13 gjorde Regeringsrätten särskilda uttalanden om vad som krävs för talerätt:

”Bestämmelserna i 22 § förvaltningslagen är ett uttryck för den i Sverige gällande ordningen att det inte föreligger någon allmän rätt för envar att överklaga förvaltningsbeslut. Som en förutsättning för rätt att överklaga förvaltningsbeslut brukar krävas att beslutet antingen påverkar den klagandes rättsställning eller berör ett intresse, som på något sätt erkänts av rättsordningen. Erkännandet kan ha skett genom föreskrifter eller uttalanden om att vissa intressenter skall höras eller vissa intressen beaktas innan beslut fattas. I de fall kretsen av personer som får överklaga ett förvaltningsbeslut skall omfatta andra personer än sådana vars rättsställning berörs meddelas vanligen särskilda bestämmelser härom.”

För att talerätt ska föreligga krävs således att klagandens rättsställning påverkas eller att beslutet berör ett av rättsordningen erkänt intresse.

Praxis har utvecklat området och Regeringsrätten har t.ex. för bygglovsproblematiken fastslagit att beslut om bygglov ska anses angå sökanden samt ägare till fastigheter som gränsar direkt till den fastighet som bygglovet gäller samt ägare till fastigheter i nära grannskap som är särskilt berörda med hänsyn till arten och omfattningen av det byggande som avses med bygglovet samt naturförhållandena på platsen.²⁹

---

²⁸ SFS 1986:223.

²⁹ RÅ 1992 ref. 81.

4.3 Talerätt enligt förvaltningsprocesslagen

Förvaltningsprocesslagen³⁰ (FPL) var aktuell förutom i bygglovsmål även i vissa miljömål eftersom den reglerar förvaltningsdomstolarnas hantering av mål och ärenden. Om t.ex. någon ville uppföra ett mindre vindkraftverk på sin tomt kan det behövas bygglov för detta. Bygglovsfrågan prövas av kommunen som också beviljar bygglovet. Om grannen anser sig störd av det framtida vindkraftverket, kan han inkomma till kommunen med synpunkter. Kommunens beslut kan sedan överklagas hos länsstyrelsen. Länsstyrelsens beslut kunde enligt PBL 1987 överklagas hos allmän förvaltningsdomstol och kan numera enligt PBL 2010 i förening med lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar överklagas hos mark- och miljödomstolarna som bildades den 2 maj 2011. I första hand gäller därvid PBL 2010, men därutöver tillämpas vid prövning av överklaganden till länsstyrelsen FL, vid överklaganden till allmänna förvaltningsdomstolar FPL och vid överklagande till mark- och miljödomstolarna rättegångsbalken (RB).

Dessa lagars bestämmelser ska alltså samverka. Som exempel på en föreskrift som ska tillämpas tillsammans med bestämmelserna i FPL 1987 eller 2010 kan nämnas 33 § FPL. Där anges att ett beslut ”får överklagas av den som det angår, om det gått honom emot”. I Bertil Wennergrens kommentar³¹ till FPL diskuteras omfattningen av den så angivna klagorätten. Frågan som ställs är hur man bedömer om något angår någon. Det finns vissa situationer där man kan vara berörd utan att äga klagorätt; man måste vara specifikt berörd för att ha klagorätt. Exempelvis måste den granne som önskade att överklaga ett bygglov enligt PBL 1987 vara en närgranne; fjärrgrannar ansågs i regel inte vara specifikt berörda och ansågs därför sakna klagorätt.

4.4 Talerätten enligt plan- och bygglagarna 1987 och 2010

Enligt 3 kap. 2 § PBL 1987 skulle byggnader placeras och utformas så att de eller deras avsedda användning inte inverkar menligt på trafiksäkerheten eller på annat sätt medför fara eller betydande olägenheter för omgivningen; motsvarande föreskrifter finns numera i 2 kap. 8 och 9 §§ PBL 2010. Det är den sistnämnda delen som är av intresse när man ska bedöma talerätten. Hur avgör man vad som är en olägenhet och hur avgränsar man vem som ska ingå i kategorin ”omgivningen”? PBL 1987 saknade bestämmelser om vem som hade rätt att överklaga ett bygglov; de allmänna bestämmelserna om talerätt i 22 § FL blev istället tillämpliga. I PBL 2010 har detta bekräftats i och med att en erinran har intagits i 13 kap. 8 § att

”[b]estämmelser om vem som får överklaga beslut som avses i 3, 5 och 6 §§ finns i 22 § förvaltningslagen (1986:223).”

³⁰ SFS 1971:291.

³¹ Wennergren, Förvaltningsprocesslagen s. 308-328, särskilt på s. 312.

4.5 Talerätten enligt miljöbalken

I 16 kap. 12 § MB finner man reglerna för överklagandet av domar och beslut som har sin utgångspunkt i 33 § FPL. Där stipuleras att rätten att överklaga tillkommer den som beslutet angår, förutsatt att avgörandet har gått honom/henne emot (första styckets första punkt). Med andra ord gäller rätten att överklaga för dem som är parter och sakägare; beträffande sakägare så har det sagts³² att den som på ett konkret sätt påverkas av ett beslut anses vara en sakägare. Det bör observeras att reglerna om vem som får överklaga domar och beslut är inte är desamma som reglerna om vem som har talerätt, dvs. rätt att väcka talan i frågan.³³

I motiven till MB, närmare bestämt i prop. 1997/98:45, anges följande i fråga om sakägarbegreppet:

”Det är knappast möjligt att direkt i lagtexten ange vem som är att anse som sakägare. [...] Vidare bör en anknytning som endast grundar sig på allemansrätt aldrig vara tillräcklig för att talerätt skall föreligga. Gällande sakägarbegrepp enligt miljöskyddslagen bör utgöra utgångspunkt. En generös tillämpning är således avsedd. Frågan får i övrigt överlämnas till rättstillämpningen i likhet med vad som gäller inom andra rättsområden.”³⁴

Syftet med talerättsprövningen är att undvika att personer utan någon koppling till saken – vilka därmed inte anses berörda – inte skall ha möjlighet att föra talan mot ett beslut. Talerättsprövningen syftar till att hindra att processer blir utdragna och kostsamma. Vem eller vilka som har talerätten är dock inte lika självklar inom miljösmål då det oftast grundar sig på subjektiva grunder.

4.6 Samrådsförfarandet

Enligt 6 kap. 4 § MB skall den som avser att bedriva en verksamhet eller vidta en annan tillståndspliktig åtgärd först samråda med länsstyrelsen, tillsynsmyndigheten och berörda enskilda.

Samrådet är i detta avseende ett viktigt instrument för enskilda som önskar att lämna synpunkter och vill få information om den planerade verksamheten. Redan i ett tidigt skede får härigenom berörda personer möjlighet att ”föra sin talan”. Även om samrådet i sig inte är en förhandling eller en rättegång så ligger den till grund för tillståndsbedömningen hos

---

³² Bengtsson, Miljöbalken. Del I, Supplement 5, 6 kap. 4 §.

³³ Bengtsson: Miljöbalken, Del I, Supplement 5, 16 kap. 12 §.

³⁴ Prop. 1997/98:45 I, s. 478.

prövningsmyndigheten. Protokoll förs vid samrådet och av protokollet framgår vilka synpunkter och frågor som har lyfts fram under mötet.

Enligt motiven³⁵ till MB är utgångspunkten den att närboende bör anses vara ”särskilt berörda”. Vidare säger man i motiven att de närboende i många fall även kommer att vara sakägare. Men intressant att notera är att begreppet ”sakägare” inte definieras i miljöbalken.

I andra meningen i paragrafens första stycke anges att samrådskretsen utökas om den planerade verksamheten antas medföra en betydande miljöpåverkan. Vad som anses ”medföra en betydande miljöpåverkan” bedöms av regeringen som även har möjlighet att lämna föreskrifter enligt 6 kap. 4a § MB. Även länsstyrelsen får besluta om detta enligt 6 kap. 5 § MB, andra stycket. Utöver andra myndigheter har även ”berörd allmänhet” möjlighet att delta i samrådet. Denna krets är alltså potentiellt betydligt större än kretsen av ”särskilt berörda”. Om vem som utgör ”berörd allmänhet” har det sagts:

”Dit hänförs sålunda allmänheten i de områden som kan antas bli utsatta för miljöpåverkan från verksamheten eller åtgärden, dvs närboende, men även annan Ortsbefolkning omfattas.”³⁶

De organisationer som erkänns som berörda i motiven är miljö- och naturvårdsorganisationer och då främst sådana som är verksamma på den aktuella orten. Men rätten att överklaga domar och beslut bör inte begränsas till att enbart omfatta dessa organisationer.³⁷

4.7 Länsstyrelsens roll

Länsstyrelsens roll vid samråd är mångfacetterad. Det är länsstyrelsen som först tar del av handlingarna som sökanden lämnar för att få en tillståndsprövning. Vidare skall länsstyrelsen vara part i det samråd som ska hållas enligt 6 kap. 4 § MB. Länsstyrelsen har också en skyldighet att påverka ärendet så att ”miljökonsekvensbeskrivningen får den inriktning och omfattning som behövs för tillståndsprövningen”; se 6 kap. 5 § MB. Länsstyrelsens roll blir härmed en aktiv sådan, det åligger länsstyrelsen att avgöra om den sökta verksamheten kan antas medföra en betydande miljöpåverkan (6 kap. 5 § 2 st. MB).

I det fall att länsstyrelsen finner, att den sökta verksamheten sannolikt kommer att medföra betydande miljöpåverkan, föreligger en skyldighet att utöka samrådskretsen, 6 kap. 4 § 1 st. MB. Eftersom Länsstyrelsens beslut inte får överklagas särskilt enligt 6 kap. 5 § 2 st. tredje meningen MB, blir beslutet särskilt viktigt för sakägarna. Finner länsstyrelsen att verksamheten

³⁵ Prop. 1997/98:45 II s. 57.

³⁶ Bengtsson: Miljöbalken, Del I, Supplement 5, maj 2006, 6 kap. 4 §.

³⁷ Bengtsson: Miljöbalken, se ovan.

inte medför en betydande miljöpåverkan är det tänkbart att vissa personer kommer att mista sin rätt till att delta i förfarandet som sakägare och därmed möjligheten att aktivt framföra synpunkter vid samrådet. Denna personkrets måste dock antas vara liten. Om länsstyrelsen har funnit att verksamheten inte kommer att medföra betydande miljöpåverkan, är det inte sannolikt att ett stort antal personer kommer att anse sig vara berörda.

5 Europarätt och internationella konventioner

För talerätten vid prövning av tillstånd till uppförande av vindkraftverk finns relevanta regleringar inte bara i svensk nationell rätt utan också i Europarätten, dvs. de rättsnormer som har tillkommit inom Europarådet och Europeiska unionen.

5.1 Europarådets rätt

I Europarådets konvention den 4 november 1950 angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (EMRK)³⁸ regleras vissa talerätsfrågor inom kontexten mänskliga rättigheter.

I artikel 6 EMRK fastslås att var och en är berättigad till en rättvis och offentlig förhandling inför domstol vid prövningen av hans civila rättigheter och skyldigheter. Möjligheten att få sin sak prövad genom en rättegång är således att betraktas som en grundläggande mänsklig rättighet. Den får anses kunna omfatta även prövning av mål om tillstånd till vindkraftverk. Men här bör beaktas att Regeringsrätten i målet RÅ 2009 ref. 90 har funnit att regeringens beslut om rätten att överklaga ett beslut om antagande av detaljplan inte ska rättsprövas då regeringsbeslutet inte innefattat en prövning av den enskildes civila rättigheter eller skyldigheter enligt artikel 6.1 EMRK.

Enligt artikel 8.1 i samma konvention har var och en rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv och sitt hem. Rätten till respekt innebär ett skydd mot godtyckligt agerande av myndigheter och

”kan också innebära en positiv förpliktelse för staten att skydda rättigheten och förhindra rättsintrång som görs av ett enskilt rättssubjekt mot ett annat.”³⁹

Om en enskilds miljö påverkas av till exempel ett tillståndsbeslut för vindkraft så bör detta beslut kunna falla inom ramen för vad som skulle kunna anses vara inskränkande på privatlivet, men härvid bör beaktas de inskränkningsmöjligheter som anges och de rekvisit som uppställs i artikel 8.2:

---

³⁸ Se lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

³⁹ Se Carl-Henrik Ehrenkrona i Karnov 2010/11 s. 74 (not 49 i kommentaren till lagen (1994:1219)).

”Offentlig myndighet får inte inskränka åtnjutande av denna rättighet annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välbefinnande eller till förebyggande eller till förebyggande av oordning eller brott eller till skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter.”

Enligt Europadomstolen skulle därför allvarliga miljöstörningar kunna anses innebära en kränkning av artikel 8 om de orsakats av utsläpp som myndigheterna har underlåtit att ingripa emot och som medfört att någon måste lämna sitt hem.⁴⁰

Noteras får slutligen att artikel 13 i konventionen föreskriver att den som har kränkts i sina rättigheter enligt konventionen

”skall ha tillgång till ett effektivt rättsmedel inför en nationell myndighet och detta även om kränkningen förövats av någon under utövning av offentlig myndighet.”

5.2 Europeiska unionens rätt

5.2.1 EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna

Inom Europeiska unionens rätt utgör EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna som i december 2007 högtidligen proklamerades av Europaparlamentet, rådet och kommissionen⁴¹ och vilken ska vara en parallell- och komplementförfattning till EMRK.

Artikel 47 i denna stadga garanterar en rätt till ett effektivt rättsmedel och en opartisk domstol på samma nivå som artikel 6 EMRK:

”Var och en vars unionsrättsligt garanterade fri- och rättigheter har kränkts har rätt till ett effektivt rättsmedel inför en domstol, med beaktande av de villkor som föreskrivs i denna artikel.

---

⁴⁰ Se Carl-Henrik Ehrenkrona i Karnov 2010/11 s. 78 (not 52 i kommentaren till lagen (1994:1219) med hänvisning till Europadomstolens dom 09.12.1994 i målet Lopez-Ostra mot Spanien, application no. 16798/90.

⁴¹ EUT 2010 C 83/389.

Var och en har rätt att inom skälig tid få sin sak prövad i en rättvis och offentlig rättegång och inför en oavhängig och opartisk domstol som har inrättats enligt lag. Var och en ska ha möjlighet att erhålla rådgivning, låta sig försvaras och företrädas.

Rättshjälp ska ges till personer som inte har tillräckliga medel, om denna hjälp är nödvändig för att ge dem en effektiv möjlighet att få sin sak prövad inför domstol.”

Även föreskriften i stadgans artikel 7 om respekt för privatlivet och familjelivet påminner om vad som föreskrivs i EMRK:

”Var och en har rätt till respekt för sitt privatliv och familjeliv, sin bostad och sina kommunikationer.”

Men detta skydd torde vara mindre kraftigt än skyddet enligt artikel 8.1 EMRK. Artikel 37 i stadgan föreskriver nämligen om miljöskydd:

”En hög nivå i fråga om miljöskydd och förbättring av miljöns kvalitet ska integreras i unionens politik och tryggas i enlighet med principen om hållbar utveckling.”

Miljöskyddet har alltså i artikel 37 fått en egen skyddsbestämmelse och torde därför inte kunna omfattas av skyddet enligt artikel 7. Men av ordalydelsen i artikel 37 framgår att det i stadgan föreskrivna skyddet till sitt innehåll inte syftar till att garantera en rättighet för enskilda utan utgör en målsättning för politiskt handlande.

Sammanfattningsvis är skyddet enligt EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna således i och för starkt när det gäller domstolsprövning. Men vad skulle en enskild klagande kunna åberopa i ett sådant domstolsförfarande? Miljöskyddsföreskriften enligt artikel 37 i stadgan syftar till att påverka politiska processer, inte däremot till att utgöra grundvalen för enskildas talan i domstol.

5.2.2 Fördraget om Europeiska unionen

Enligt artikel 3.3 i fördraget om Europeiska unionen (FEU)⁴² gäller:

”Unionen ska verka för en hållbar utveckling i Europa som bygger ... på en hög miljöskyddsnivå och en bättre miljö. ...”

---

⁴² Konsoliderad version i EUT 2010 C 83/13.

I artikel 191 förtydligas unionens miljöpolitiska mål, och i artikel 191.2 preciseras:

”Unionens miljöpolitik ska syfta till en hög skyddsnivå med beaktande av de olikartade förhållandena inom unionens olika regioner. Den ska bygga på försiktighetsprincipen och på principerna att förebyggande åtgärder bör vidtas, att miljöförstöring företrädesvis bör hejdas vid källan och att förorenaren ska betala.”

En god miljö är således av grundläggande intresse inom EU och tillerkänns skyddsintresse. Regleringen av EUs miljö rätt sker genom sekundärrätt huvudsakligen i form av direktiv, vilka är bindande för medlemsstaterna men ger medlemsstaterna möjlighet att inom de i direktiven uppdragna ramarna själva bestämma hur EU:s föreskrifter ska genomföras nationellt.

I artikel 263 FEU regleras frågor avseende Europeiska domstolens behörighet, och artikelns fjärde stycke finns regler om enskildas talerätt:

”Alla fysiska eller juridiska personer får på de villkor som anges i första och andra styckena väcka talan mot en akt som är riktad till dem eller som direkt och personligen berör dem samt mot en regleringsakt som direkt berör dem och som inte medför genomförandeåtgärder.”

Det krävs således att personen är berörd direkt och personligen och således kan urskiljas från den bredare allmänheten. Men att man som enskild person verkligen kan tillerkännas talerätt i domstolen i miljöfrågor är mycket ovanligt eftersom de beslut som fattas av EU:s institutioner och vilka påverkar miljön sällan drabbar enskilda direkt utan vanligtvis påverkar större grupper.

5.2.3 1998 års Århuskonvention

Århuskonventionen, dvs. konventionen om tillgång till information, allmänhetens deltagande i beslutsprocesser och tillgång till rättslig prövning i miljöfrågor⁴³ undertecknades i Århus den 25 juni 1998. Konventionen trädde officiellt i kraft den 30 oktober 2001⁴⁴ – innan Sverige ratificerade den. Först den 18 augusti 2005, sedan både Sverige och EU hade ratificerat konventionen, blev den gällande i Sverige i och med att den transformerades till svensk rätt genom SFS 2005:181–188. Det är viktigt att notera att även EU har undertecknat och ratificerat konventionen, vilket skedde i syfte att ytterligare understryka konventionens vikt. Detta medför att EU-rättsliga

⁴³ Konvention om tillgång till information, allmänhetens deltagande i beslutsprocesser och tillgång till rättslig prövning i miljöfrågor.

⁴⁴ <http://www.unece.org/env/pp/>

bestämmelser ibland bör tolkas i ljuset av konventionen och i andra fall tillämpas direkt.⁴⁵

Konventionen ämnar sammanväva de tidigare framtagna miljöfrågorna och miljöåtgärder så som dessa har framställts i Stockholmsdeklarationen⁴⁶, World Charter for Nature⁴⁷, Riodeklarationen⁴⁸ m.fl. Till konventionens bakgrund hör även ”Sofiariktlinjerna” framtagna vid den miljöministerkonferens som hölls i Sofia, Bulgarien, i oktober 1995.⁴⁹ Deltagarna enades då om riktlinjer för ett ökat inflytande för allmänheten i miljöfrågor. I dessa riktlinjers paragraf 26 uttalas därför:

”It is desirable that standing should be given a wide interpretation in proceedings involving environmental issues.”

I övrigt överenskom de deltagande att en ny miljökonvention skulle tas fram, vilket så småningom utmynnade i Århuskonventionen.

I ”The Aarhus Convention: An Implementation Guide”⁵⁰ kan man läsa i inledningen:

”The Aarhus Convention is a new kind of environmental agreement. It links environmental rights and human rights. [...] The Aarhus Convention grants the public rights and imposes on Parties and public authorities obligations regarding access to information and public participation [...] it goes further than any other convention in imposing clear obligations [...]”

Konventionen ger enskilda och miljöorganisationer utökade rättigheter att delta och föra talan i miljöprocesser. Konventionen har tre pelare: allmänhetens tillgång till information i miljöfrågor, allmänhetens deltagande i beslutsprocesser rörande miljöfrågor och allmänhetens tillgång till rättslig prövning i miljöfrågor.

---

⁴⁵ Darpö, Jan; *Justitieombudsmannen, de närboende och miljön*, Artikel på www.jandarpo.se, s. 84.

⁴⁶ Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment, Stockholm 16 June 1972; se <http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.Print.asp?DocumentID=97&ArticleID=1503> (2011-08-31).

⁴⁷ United Nations General Assembly, World Charter for Nature; se <http://www.un.org/documents/ga/res/37/a37r007.htm> (2011-08-31).

⁴⁸ Declaration of the United Nations Conference on Environment and Development (UNCED), Rio de Janeiro, 3–14 June 1992; se <http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-1annex1.htm> (2011-08-31).

⁴⁹ Ministerial Conference Environment for Europe, Sofia, Bulgaria. Draft Guidelines on Access to Environmental Information and Public Participation in Environmental Decision-Making. ECE/CEP/24; se: <http://www.unece.org/env/documents/1995/cep/ece.cep.24e.pdf> (2011-09-01).

⁵⁰ Stephen Stec, Susan Casey-Lefkowitz: *The Aarhus Convention – An Implementation Guide*, United Nations, 2000, ECE/CEP/72 s. 1. Finns även tillgänglig på internet: <http://live.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/acig.pdf> (2011-09-01).

I konventionens inledning sägs:

”[parterna] erkänner att var och en har rätt att leva i en miljö som är förenlig med hälsa och välbefinnande och att var och en har en skyldighet att [...] skydda och förbättra miljön för nuvarande och kommande generationer [...] som beaktar att medborgarna för att kunna utöva denna rättighet och fullgöra denna skyldighet måste ha tillgång till information, rätt att delta i beslutsprocesser och tillgång till rättslig prövning i miljöfrågor [...]”⁵¹

Viktigt är här att rätten till prövning har lyfts fram och skyddas särskilt. Det kan ifrågasättas hur starkt detta skydd verkligen är i den nationella rättstillämpningen. Vid första anblick förefaller det vara tveksamt om den har fått någon genomslagskraft i Sverige. I svensk praxis som finns inom miljörettens område har domstolarna ännu inte hänvisat till Århuskonventionen när frågan om talerätt och sakägare prövats.⁵²

Tillgången till rättslig prövning regleras i artikel 9 i Århuskonventionen; i artikel 9.2 anges att *den berörda* allmänheten har rätt att få ett beslut som omfattas av artikel 6 prövad i en domstol eller annan opartisk instans som inrättats genom lag. Vilka som tillhör *den berörda allmänheten* definieras i artikel 2.5; till detta stadgande återkommer jag senare. Beslut som omfattas av artikel 6 är tillstånd till verksamheter som listas i en bilaga till konventionen (se artikel 6.1.a) samt andra aktiviteter som har en betydande miljöpåverkan (se artikel 6.1.b). Det är ett stort antal verksamheter som anses ha en betydande miljöpåverkan; dessa verksamheter är listade i konventionens bilaga 1. Listan avslutas med en öppen klausul som ger möjlighet att genom nationell lagstiftning utvidga listan ytterligare. Tillstånd till uppförandet av vindkraftverk är beslut som skulle vara överklagbara för den berörda allmänheten eftersom uppförandet kan anses medföra betydande miljöpåverkan.

Av stor principiell betydelse vid utvecklingen av möjligheterna för samhället och enskilda individer att delta i miljöprocesser, är synen på sambandet mellan begreppen ”subjekt” och ”berörd” och skillnaden mellan dem. Att utreda skillnaden mellan enskilt och allmänt intresse är i de flesta fall svårt om inte rentav omöjligt då de flesta miljöfrågor kan påverka ett flertal individer eller en vidare personkrets. Ett ”allmänt intresse” kan då föreligga. Men gränsdragningen mellan ”talerätt” och ”rättsligt intresse” är svår. Det råder sällan någon tvekan, att en markägare som direkt berörs skall anses vara en berättigad sakägare. Inte lika säkert är däremot om en enskild person som inte direkt berörs ändå kan anses ha ett ”rättsligt intresse” och därmed få beviljas talerätt.

Genom Århuskonventionen intog de fördragsslutande staterna en ståndpunkt i talerätsfrågan. Det slås fast att ”den berörda allmänheten” ska ha rätt att delta i beslutsprocesser samt att föra fram mål till domstolsprövning. Vad

⁵¹ EUR-LEX – 22005A0517 (01), s. 2 f.

⁵² Vid genomgång av praxis mellan 2001-2008.

som är ”berörd allmänhet” definieras i konventionen, och definitionen lyder i konventionens officiella översättning till svenska:

”*berörd allmänhet*: den allmänhet som berörs eller kan beröras av eller som har intresse av ett beslut på miljöområdet; i denna konvention skall icke-statliga organisationer som främjar miljöskydd och som uppfyller de krav som uppställs i nationell rätt anses ha ett sådant intresse.”⁵³

Det ställs således inga krav på ett rättsligt intresse för att betraktas som berörd.

Det finns vissa tydliga likheter mellan definitionen i Århuskonventionen och den som återfinns inom den svenska förvaltningsrätten att den får överklaga ”som beslutet angår”⁵⁴. Men påpekas bör att Århuskonventionen i artikel 2.5 går ett steg längre och stadgar att sannolikheten att drabbas av ett miljöbeslut är tillräcklig grund för att beviljas klagorätt.

I kommentaren till Århuskonventionen, publicerad av FN, påpekas att orden ”den berörda allmänheten” använts medvetet för ett mycket vitt begrepp och går utöver vad som vanligtvis används i juridiska texter. Kommentaren förklarar även att begreppet inkluderar personer i allmänhet som har ett ”ospecificerat intresse i beslutsfattandets gång”⁵⁵ (författarens översättning av den engelska formuleringen ”*the public concerned*”). Vidare sägs det att konventionen skall tolkas så att personer med både rättsliga och allmänna intressen omfattas av rättigheterna. Således skall inte domstolar eller myndigheter inte behandla den person (eller grupp av personer) sämre som inte har ett rättsligt intresse i frågan; att ha ett ”allmänt” intresse är tillräckligt.

Sverige deltog i framtagandet av Århuskonventionen, och Sverige har, som redan nämntes, undertecknat och ratificerat den. Århuskonventionen är således ett dokument som binder Sverige folkrättsligt. Detta innebär att Sverige har åtagit sig folkrättsligt att internt i den svenska rätten implementera de reglerna som överenskommit och som utfästs i konventionen.

Sverige har fullgjort denna förpliktelse i samband med riksdagens godkännande av konventionen.⁵⁶ Konventionens innehåll blev då gällande rätt i den mån transformering beslutades genom antagande av

- lagen (2005:181) om miljöinformation hos vissa enskilda organ,
- lagen (2005:182) om ändring i miljöbalken,
- lagen (2005:183) om ändring i sekretesslagen (1980:100),
- lagen (2005:184) om ändring i väglagen (1971:948),

⁵³ Artikel 2 (5) i Århuskonventionen;

<http://www.regeringen.se/content/1/c6/06/55/16/31ef1cf7.pdf>, min kursivering.

⁵⁴ 33 § FPL.

⁵⁵ Stephen Stec, Susan Casey-Lefkowitz: *The Aarhus Convention*, s. 40.

⁵⁶ Se prop. 2004/05:65, bet. 2004/05:MJU11, rskr. 2004/05:193.

- lagen (2005:185) om ändring i lagen (1995:1649) om byggande av järnväg,
- lagen (2005:186) om ändring i lagen (1983:293) om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän farled och allmän hamn,
- lagen (2005:187) om ändring i luftfartslagen (1957:297) och
- lagen (2005:188) om ändring i minerallagen (1991:45).

Århuskonventionen intar en särställning i svensk rätt såtillvida som den numera genom delvis transformering utgör en del av den svenska folkrätten och är bindande för den svenska staten. Århuskonventionens regler är dock inte direkt tillämpliga vid t ex. domstolsprövningar.

5.2.4 EU:s sekundärrätt

EU implementerade Århuskonventionen till en början genom två direktiv. Det första direktivet, Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/4/EG av den 28 januari 2003 om allmänhetens tillgång till miljöinformation och om upphävande av rådets direktiv 90/313/EEG⁵⁷ reglerar allmänhetens rätt att få tillgång till miljöinformation. Det andra direktivet, Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/35/EG av den 26 maj 2003 om åtgärder för allmänhetens deltagande i utarbetandet av vissa planer och program avseende miljön och om ändring, med avseende på allmänhetens deltagande och rätt till rättslig prövning, av rådets direktiv 85/337/EEG och 96/61/EG⁵⁸, ger allmänheten rätt att delta i miljöbeslutsprocesser samt rätten till rättslig prövning; den berör således klagorätten.

Därefter har en förordning, Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1367/2006 av den 6 september 2006 om tillämpning av bestämmelserna i Århuskonventionen om tillgång till information, allmänhetens deltagande i beslutsprocesser och tillgång till rättslig prövning i miljöfrågor på gemenskapens institutioner och organ⁵⁹ kompletterat regelverket i direktiven. Förordningen möjliggör för miljöorganisationer att begära omprövning samt rättslig prövning av förvaltningsåtgärder och förvaltningsförsummelser inom EU:s institutioner.

Därutöver bör nämnas rådets direktiv 85/337/EEG av den 27 juni 1985 om bedömning av inverkan på miljön av vissa offentliga och privata projekt⁶⁰ (MKB-direktivet), som reglerar talerätten inom EG-rätten. I artikel 1.2 så som den lyder efter ändringar genom det nyss nämnda direktivet 2003/35/EG ges en definition av *allmänheten*:

⁵⁷ EUT L 41, 14.2.2003, s. 33–36.

⁵⁸ EUT L 156, 25.6.2003, s. 17–25 (med uttalande av kommissionen).

⁵⁹ EUT L 264, 25.9.2006, s. 13–19.

⁶⁰ Konsoliderad version se http://eur-lex.europa.eu/Result.do?T1=V3&T2=1985&T3=337&RechType=RECH_consolidated&Su bmit=S%C3%B6k (2011-08-31).

”en eller flera fysiska eller juridiska personer och i enlighet med nationell lagstiftning eller praxis, sammanslutningar organisationer eller grupper av dessa.”

Vidare ges en definition av *den berörda allmänheten*:

”den allmänhet som berörs eller kan antas bli berörd av, eller som har ett intresse av, de beslutsprocesser på miljöområdet som avses i artikel 2.2. Icke-statliga miljöskyddsorganisationer som uppfyller kraven i nationell lagstiftning skall enligt denna definition anses ha ett sådant intresse.”

I MKB-direktivets artikel 10a fastslås vidare att medlemmar av den berörda allmänheten har talerätt i fall där de har ”tillräckligt intresse” eller hävdar att en rättighet kränkt. Dessutom sägs att icke-statliga organisationer som uppfyller kraven i artikel 1.2 (dvs. uppfyller kraven i nationell lagstiftning) och vilka har ett ”tillräckligt intresse” (på grund av sin särskilda ställning är berörd), ska ha rätt att överklaga beslutet.

Det lämnas härigenom utrymme för nationell lagstiftning att ställa vissa krav på föreningar för att dessa ska ha talerätt, till exempel ett minsta medlemsantal. Enligt EU-domstolen⁶¹ får dock inte sådana begränsningar inskränka på en omfattande tillgång till rättslig prövning. Det kan vara nödvändigt för lagstiftaren att kräva att föreningens stadgar vars mål är att främja natur- och miljöskydd eller att kräva ett visst medlemsantal för att säkra sig om att föreningen existerar och bedriver verksamhet. Klagorätten får inte begränsas med hänvisning till att den berörda allmänheten har i ett tidigare skede haft möjlighet att delta i miljöbeslutsprocessen eller att den på annat sätt haft möjlighet att delta i processen, rätt att klaga finns ändå.⁶²

---

⁶¹ Dom 15.10.2009 i mål C-263/08, Djurgården–Lilla Värtans Miljöskyddsförening mot Stockholms kommun genom dess marknämnd; se http://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/.

⁶² Darpö, *Behövlig bakläxa i EG-domstolen*, www.jandarpo.se.

6 Sakägarkretsen

Per Henrik Lindblom⁶³ har hävdad att en utvidgad prövning av talerätten i domstolarna skulle kunna vara negativt och till och med direkt olämpligt. I t ex miljöskademål ska kärandens yrkanden ligga till grund för domstolarnas prövning, och vid prövningen ska man då helt bortse från de rättsliga och sakliga grunderna. Så, menar Lindblom, bör det även vara i andra dispositiva miljömål. En allt för ingående talerättsprövning skulle kunna leda till negativa konsekvenser, inte minst ur en processekonomisk synvinkel. Vidare argumenterar Lindblom för att talan bör ogillas i mål där det är uppenbart att käranden saknar rätt till skadestånd enligt miljöbalken eller när käranden inte yrkar något för ”egen del”. En självständig talerättsprövning i ett sådant mål skulle inte medföra något positivt enligt Lindblom.

Lindblom skrev detta 2001 när MB fortfarande var relativt ny. Men det är av intresse att även titta på den tidigare lagstiftningen, miljöskyddslagen, som ju också berörde detta område. Miljöskyddslagen hade ett generöst sakägarbegrepp, och i miljöbalkens proposition⁶⁴ uttalas att miljöskyddslagens sakägarbegrepp ska utgöra utgångspunkt för miljöbalkens processuella sakägarbegrepp. Enligt Annika Nilsson⁶⁵ är miljöbalkens syn på vem som skall anses vara ”berörd” och därmed sakägare mindre restriktiv än många andra regleringar; men ändå är utgångspunkten ofta ”människors ekonomiska anspråk på den som stör”. Robert Nordh⁶⁶ delar denna åsikt. Han menar att sakägarbegreppet inom miljörettens område främst utvecklats för att avgränsa kretsen ersättningsberättigade. Utifrån detta perspektiv är det önskvärt ur ekonomisk synvinkel för sökande och verksamhetsutövare att sakägarkretsen är så liten som möjligt.

Jan Darpö påpekar⁶⁷ att man inte ska sammanblanda rätten att delta i en beslutsprocess med rätten att överklaga ett beslut; rätten att delta i beslutsprocesser tillkommer en större krets. Darpö menar att det är viktigt att en så stor krets som möjligt bjuds in till att delta i miljöprövningar; att bjuda in en för liten krets skulle göra processen oförutsebar. Vidare skulle risken vara stor att processen drar ut på tiden, och dessutom skulle en sådan lösning vara oförenlig med den miljödemokratiska grundtanken. Frågan om sakägarkretsens omfattning aktualiseras först vid ett överklagande då ett överprövningsorgan måste ta ställning till huruvida en enskild person eller en förening ska anses vara tillräckligt berörd och därför ha klagorätt. Nordh förespråkar en fri talerätt i miljöärenden, dvs. att envar skall ha möjlighet att

---

⁶³ Lindblom, *Miljöprocess del II*, s. 745.

⁶⁴ Prop. 1997/98:45 I, s. 485.

⁶⁵ Nilsson, *Rättssäkerhet*, s. 140.

⁶⁶ Nordh, *Talerätt*, s. 522 ff.

⁶⁷ Darpö, Jan, *Behövlig bakläxa i EG-domstolen*, artikel skriven 2009-10-29, www.jandarp.se.

föra talan i domstol, överklaga beslut och kanske till och med initiera miljöärenden som är av ”allmänt intresse”.

6.1 Enskilda

Enligt Nordh⁶⁸ är *fri talerätt* önskvärt och något som Sverige bör eftersträva. Nordh påpekar att det är domstolarnas skyldighet – vilket även har fastslagits av Europadomstolen i det redan omnämnda fallet *López-Ostra mot Spanien*⁶⁹ – att noggrant avväga den enskildes intressen, dvs. att inte behöva utstå miljöstörningar, mot samhällets intressen av att bedriva en verksamhet som i sig må vara miljöstörande. Den enskildas intresse är enligt domstolen bland annat skyddat genom artikel 8 i EMRK.

I flera avseenden är den internationella utvecklingen inom miljöretten sådan att man tillämpar en friare syn på sakägar- och talerätsfrågan. Århuskonventionens tillkomst har sannolikt bidragit till förstärkningen av detta skydd.⁷⁰ I Sverige intog man fram till miljöbalkens tillkomst en mellanposition: För att en enskild person ska ha talerätt krävs att personen också är sakägare. Att som enskild få föra talan och på så vis även driva ett mål mot en verksamhetsutövare som har det erforderliga tillstånd är något som lagstiftaren starkt har motsatt sig.⁷¹ Motståndet hade sin grund i argumentet att själva syftet med tillstånd skulle urholkas. Innehavet av tillstånd för en verksamhet ansågs vara ett starkt och viktigt skydd för verksamhetsutövaren vars rättsställning tryggas genom tillståndet.

6.2 Föreningar

Genom 16 kap. 13 § MB får föreningar rätt att föra talan i miljömål men då under förutsättning att den dom eller det beslut som talan avser är överklagbart. En annan förutsättning för att en förening ska kunna föra talan är att föreningen är ideell och att den enligt sina stadgar har som ändamål att tillvarata natur-, skydds- eller miljöskyddsintressen. Vidare måste föreningen ha varit verksam i Sverige under minst tre år och ha som lägst 100 medlemmar *eller* visa att den åtnjuter allmänhetens stöd. Tidigare gällde en gräns om 2000 medlemmar men efter flera års stormiga diskussioner ändrades lagen den 1 september 2010 så att mindre organisationer tillerkändes sakägarerätt.⁷²

---

⁶⁸ Nordh, *Talerätt*, s. 512 ff.

⁶⁹ López-Ostra mot Spanien, Application no. 16798/90; se ovan not 40.

⁷⁰ Se art. 2.4 i Århuskonventionen.

⁷¹ Nordh, *Talerätt*, s. 533.

⁷² Se lagen (2010:882) om ändring i miljöbalken med prop. 2009/10:184, bet. 2009/10: MJU24 och rskr. 2009/10:353.

Föreningars talerätt har vid ett flertal tillfällen diskuterats i Sverige. Naturvårdsverket har i ett yttrande från 2006⁷³ uttalat att

”[...] miljöorganisationerna har en viktig roll när det gäller att tillvarata allmänna miljöintressen.”⁷⁴

Bakgrunden till yttrandet var att Miljöbalkskommittén undersökte möjligheterna att göra ändringar i 16 kap. § 13 MB. Kommitténs förslag till ändringar innebar att fler miljöorganisationer skulle få möjlighet att delta i miljöbeslut och dessutom övervägs en utvidgning av organisationernas talerätt. Naturvårdsverket höll med kommittén och framhöll att ändringarna var viktiga, inte minst för att det svenska regelverket skulle överensstämma med Århuskonventionen. Naturvårdsverket menade att miljöorganisationerna

”kanaliserar synpunkter från enskilda/sakägare och på så sätt [gör] processen mer effektiv”.⁷⁵

Som ovan framgått stadgade Århuskonventionen uttryckligen att NGO:s skall åtnjuta samma rättigheter som enskilda i frågan om talerätt vid domstolar/myndigheter förutsatt att de uppfyller de förutsättningar som nationell rätt har uppställt. Vidare skall miljöorganisationer ha rätten att ta del av information om aktuella miljöbeslutsprocesser och prövningar.

Enligt artikel 2(5) i konventionen omfattas miljöorganisationer och föreningar av den redan angivna definitionen av ”berörd allmänhet”. Miljöorganisationer skulle enligt konventionen tillkomma en omfattande talerätt, något som i Sverige hade varit omdiskuterat men ännu inte fullt ut förverkligats. T.ex. saknade miljöorganisationer enligt vattenlagen talerätt helt och hållet; besvärsrätt hade endast sakägare och vissa myndigheter och organisationer.⁷⁶ Med miljöbalken infördes rätten för miljörättsorganisationer att överklaga domar och beslut vid frågor om tillstånd, godkännande och dispens utan att vara sakägare i den traditionella meningen, men endast vissa organisationer skulle vara behöriga att föra talan, nämligen de som hade minst 2.000 medlemmar hade varit verksamma i minst tre år.

I den redan nämnda kommentaren till konventionen omnämner författarna Sveriges krav på 2 000 medlemmar och tre års verksamhet och lägger till att kravet inte är förenligt med konventionen. Att kräva att en förening har 2.000 medlemmar är väl tilltaget (”overly strict”), och att kräva att föreningen har funnits och varit verksam i minst tre år är oförenligt med

---

⁷³ Naturvårdsverket: ”Yttrande över Miljöbalkskommitténs slutbetänkande Miljöbalken: miljö kvalitetsnormer, miljöorganisationerna i miljöprocessen och avgifter (SOU 2005:59)”, 2006-02-23, Dnr 104-4550-05.

⁷⁴ Naturvårdsverkets yttrande, s. 9.

⁷⁵ Naturvårdsverkets yttrande, s. 9.

⁷⁶ Ebbesson, Johan; *Svenska miljöbeslutsprocesser i ljuset av internationell rätt, Del 1 - Allmänhetens deltagande och tillgång till domstolsprövning*, Juridisk tidskrift 1999-2000, s. 16.

artikel 3(9) i konventionen, nämligen förbudet mot diskriminering baserat på en förenings egenskaper.⁷⁷

I anledning av kommentarförfattarnas sistnämnda synpunkt ska noteras att Sverige i 16 kap. 13 § MB ställer kravet, att en miljöförening måste vara ideell för att ha klagorätt. Århuskonventionen ställer inte samma krav. Visserligen tillerkänner Århuskonventionens artikel 2(5) icke-statliga miljöorganisationer (NGO) talerätt eftersom de betraktas som ”berörd allmänhet” men tillägger såsom förutsättning att de uppfyller de nationellt uppställda kraven. Enligt svensk rätt är därför inte organisationer som WWF och Greenpeace att betraktas som ideella; de betraktas inte som sakägare och saknar därmed klagorätten enligt 16 kap. § 13 MB. Men att avvisa synpunkter och överklaganden från stora internationellt verksamma miljöorganisationer som WWF och Greenpeace med motiveringen att de inte uppfyller rekvisitet att vara ideella kan således tolkas stå i strid med Århuskonventionens syfte. Även om det stadgas i konventionen att konventionsländerna har rätt att ställa nationella krav får det anses vara tveksamt om man hade detta slags restriktiva krav i åtanke när man gav länderna sådan rätt att i sin interna rätt precisera de krav som miljöorganisationer måste uppfylla för talerätt.

6.3 EU-domstolens dom i målet Djurgården-Lilla Värtans Miljöskyddsförening

I en av Stockholms stadsdelar planerade man för omfattande bostadsbebyggelse vilket bland annat föranledde att kommunen skulle ansöka om tillstånd att leda bort grundvatten enligt 11 kap. MB. Länsstyrelsen fann att verksamheten skulle innebära en betydande miljöpåverkan varför det skulle krävas en utvidgad miljökonsekvensbeskrivning (MKB). Tillstånd beviljades sedan av miljödomstolen.

Djurgården-Lilla Värtans miljöskyddsförening (DLV), en ideell miljöorganisation med ca 300 medlemmar som hade funnits i 25 år, ville överklaga beslutet.

För lokala föreningar fanns då den teoretiska möjligheten att vända sig till någon av de större riksföreningar med minst 2000 medlemmar och be den att överklaga. Men detta tillvägagångssätt uppfattades som krångligt och redan därför såsom stridande mot Århuskonventionens grundtankar. I övrigt uppfattades en sådan omväg såsom i sak mindre lämplig eftersom det brukar vara de lokala föreningarna som har lokalkännedom och därför bäst kan bevaka lokala händelser. Och slutligen var det inte givet att den lokala föreningar hade samma intressen som en nationella föreningen.

Stephen Stec, Susan Casey-Lefkowitz: *The Aarhus Convention – an implementation guide*, United Nations Publication, 2000, s. 41.

Med tanke på dessa argument överklagade DLV trots att det i lagen uppställda medlemskapskravet inte var uppfyllt. Men DLV:s talan avvisades i Miljööverdomstolen med hänvisning till kravet.⁷⁸

Föreningen överklagade, och Högsta domstolen begärde ett förhandsavgörande från dåvarande EG-domstolen.

Högsta domstolen ställde följande frågor:

”1) Skall [punkt 10 i bilaga II till direktiv 85/337] tolkas så, att däri innefattas vattenverksamhet som innebär bortledning av inläckande grundvatten från en kraftledningstunnel och infiltration (tillförsel) av vatten i jord eller berg för att kompensera för eventuell grundvattensänkning samt utförande och bibehållande av anläggningar för bortledning av infiltrationen?

2) Om svaret på fråga 1 är ja: Innebär bestämmelsen i artikel 10a i [direktiv 85/337] – att den berörda allmänheten under vissa förutsättningar skall ha rätt att få den materiella eller formella giltigheten av ett beslut prövad i domstol, eller av något annat oberoende och opartiskt organ som inrättats genom lag – även krav på att den berörda allmänheten skall ha rätt att överklaga en domstols avgörande av en tillståndsfråga i ett fall där den berörda allmänheten har fått möjlighet att delta i domstolens handläggning av tillståndsfrågan och yttra sig där?

3) Om svaren på frågorna 1 och 2 är ja: Skall artiklarna 1.2, 6.4 och 10a i [direktiv 85/337] tolkas så att olika nationella krav kan ställas när det gäller den berörda allmänhet som avses i artikel 6.4 respektive artikel 10a, med följd att små lokalt etablerade miljöskyddsföreningar har rätt att delta i den beslutsprocess som avses i artikel 6.4 avseende projekt som kan medföra betydande miljöpåverkan i det område där föreningen verkar men inte en sådan rätt att överklaga som avses i artikel 10a?”⁷⁹

EG-domstolen besvarade Högsta domstolens i sin dom den 15 oktober 2009. Svaret blev ett principiellt viktigt uttalande:

”1) 23. Den hänskjutande domstolen har ställt den första frågan i syfte att få klarhet i om ett sådant projekt som avses i det nationella målet omfattas av det i punkt 10 i bilaga II till direktiv 85/337 nämnda begreppet ”[s]ystem för utvinning av grundvatten eller konstgjord grundvattenbildning vilka inte omfattas av bilaga I” till nämnda direktiv.

---

⁷⁸ MÖD 2007-04-03 i mål nr M 363-07.

⁷⁹ P. 22 i EU-domstolens dom 15.10.2009 i målet C-263/08, Djurgården-Lilla Värtans Miljöskyddsförening.

24. Enligt den hänskjutande domstolen kan punkt 10 i nämnda bilaga II, i dess svenska språkversion, förstås så att den enbart avser projekt för utvinning av grundvatten i syfte att använda vattnet.

25. Det framgår av fast rättspraxis att behovet av att de gemenskapsrättsliga bestämmelserna tillämpas, och följaktligen tolkas, enhetligt utesluter att en bestämmelse i oklara fall betraktas isolerad i en av sina språkversioner och i stället kräver att bestämmelsen tolkas och tillämpas mot bakgrund av de versioner som utarbetats på övriga officiella språk (dom av den 9 mars 2006 i mål C-174-05, Zuid-Hollandse Milieufederatie och Natuur en Milieu, REG 2006, s. I-2443, punkt 20, och av den 29 januari 2009 i mål C-311/06, Consiglio Nazionale degli Ingeneri, REG 2009, s. I-0000, punkt 53).

26. Behovet av en sådan tolkning kräver dessutom att bestämmelsen, i händelse av skillnader mellan de olika språkversionerna, tolkas utifrån den allmänna systematiken i och syftet med det regelverk i vilket bestämmelsen ingår (se, för ett liknande resonemang, dom av den 7 december 1995 i mål C-449/93, Rockfon, REG 1995, s. I-4291, punkt 28).

av direktivets olika språkversioner, och i synnerhet det tyska, den engelska, den spanska, den finländska, den franska, den italienska, den nederländska, den polska och den portugisiska, att bestämmelsen avser de system för utvinning eller tillförsel av grundvatten som inte anges i bilaga I i nämnda direktiv, oberoende av vilket syfte verksamheterna bedrivs, samt, i synnerhet, en eventuell senare användning av det grundvatten som utvunnits ur eller tillförts marken.

28. Inte heller punkt 11 i bilaga I till samma direktiv, som avser system för uttag av grundvattenbildning, där den årligen uttagna eller tillförda vattenvolymen är lika med eller överstiger 10 miljoner kubikmeter, innehåller några sådana kriterier.

29. Det framgår slutligen av fast rättspraxis att tillämpningsområdet för direktiv 85/337 är vidsträckt och att dess ändamål är mycket omfattande (se dom av den 28 februari 2008 i mål C-2/07, Abraham m.fl., REG 2008, s. I-1197, punkt 32 och där angiven rättspraxis).

30. Bestämmelserna i punkt 10 i bilaga II till direktiv 85/337 ska således tolkas så, att de avser alla system för utvinning av grundvatten eller konstgjord grundvattenbildning som inte omfattas av bilaga I till nämnda direktiv, oberoende av deras ändamål. Detta innebär att bestämmelserna även omfattar system som inte medför att vattnet i fråga används.

31. Av det anförda följer att den första frågan ska besvaras enligt följande. Ett sådant projekt som det i målet vid den nationella domstolen – som avser bortledning av inläckande grundvatten från en

kraftledningstunnel och infiltration av vatten i jord eller berg för att kompensera för eventuell grundvattensänkning samt utförande och bibehållande av anläggningar för bortledning och infiltrationen – omfattas av punkt 10 i bilaga II till direktiv 85/337, oberoende av för vilken slutanvändning grundvattnet är avsett och, i synnerhet, oberoende av huruvida vattnet är föremål för någon senare användning.

2) 32. Den hänskjutande domstolen har ställt den andra frågan i syfte att få klarhet i huruvida artikel 10a i direktiv 85/337 ska tolkas så, att medlemmar av den berörda allmänheten får föra talan mot det beslut genom vilken en instans, som ingår i en medlemsstats domstolsväsende, har tagit ställning till en ansökan om tillstånd för ett projekt, trots att de har haft möjlighet att delta i instansens handläggning av nämnda ansökan genom att delta i förfarandet i nämnda instans och yttra sig där.

33. I artikel 10a i direktiv 85/337 föreskrivs, efter de ändringar som har skett genom direktiv 2003/35 vars syfte är att genomföra Århuskonventionen, att medlemmar av den berörda allmänheten som uppfyller vissa villkor har rätt att få den materiella eller formella giltigheten av ett beslut, en handling eller en underlåtenhet som omfattas av dess tillämpningsområde prövad i domstol eller något annat oberoende och opartiskt organ.

34. Det framgår således av bestämmelsens ordalydelse att personer som tillhör den berörda allmänheten ska ha rätt att föra en sådan talan när de har ett tillräckligt intresse eller, om detta krävs enligt en medlemsstats lagstiftning, när de gör gällande att någon av de verksamheter som avses i direktiv 85/337 kränker deras rättigheter.

35. Vidare framgår av nämnda bestämmelse att alla icke-statliga miljöskyddsorganisationer som uppfyller kraven i nationell lagstiftning ska anses uppfylla kraven för att tillhöra den berörda allmänhet som enligt artikel 1.2 i direktiv 85/337, jämförd med artikel 10a däri, har rätt att föra talan.

36. I artikel 6.4 i direktiv 85/337 föreskrivs dessutom att den berörda allmänheten särskilt ska ges reella möjligheter att delta i beslutsprocesser på miljöområdet i fråga om projekt som kan antas medföra betydande påverkan på miljön.

37. Det förhållandet att ett sådant tillstånd för projekt för nedgrävning av elkablar och utvinning av grundvatten som avses i målet vid den nationella domstolen, och som utgör ett beslut i den mening som avses i artikel 10a i direktiv 85/337, har utfärdats av en domstol med utövande av befogenheter av förvaltningskaraktär utgör inte hinder för en förening som uppfyller de ovan i punkt 35 anförda villkoren att i

enlighet med nationell lagstiftning utöva sin rätt att föra talan mot nämnda beslut.

38. För det första gäller nämligen rätten till rättslig prövning enligt artikel 10a i direktiv 85/337 oberoende av om det är en förvaltningsmyndighet eller en domstol som har utförd det beslut eller den rättsakt som är omtvistad. För det andra skiljer sig deltagandet i beslutsprocesser på miljöområdet enligt villkoren i artikel 2.2. och 6.4 i direktiv 85/337 från, och har ett annat syfte än, talan i domstol, vilken i förekommande fall kan föras mot ett beslut som antagits i en sådan process. Talerätten påverkas således inte av ett sådant deltagande.

39. Den andra frågan ska således besvaras enligt följande. Medlemmar av den berörda allmänheten i den mening som avses i artiklarna 1.2 och 10a i direktiv 85/337 ska ha rätt att föra talan mot beslut genom vilka en instans, som ingår i en medlemsstats domstolsväsende, har tagit ställning till en ansökan om tillstånd för ett projekt, oberoende av vilken roll de, genom att delta i förfarandet i nämnda instans och yttra sig där, kan ha haft vid handläggningen av nämnda ansökan.

3) 40. Den hänskjutande domstolen har ställt den tredje frågan i syfte att få klarhet i huruvida medlemsstaterna har rätt att, vid genomförandet av artiklarna 6.4 och 10a i direktiv 85/337, föreskriva att små lokalt etablerade miljöskyddsföreningar har rätt att delta i den beslutsprocess som avses i artikel 2.2 i nämnda direktiv utan att för den skull ha talerätt mot det beslut som processen resulterar i.

41. Det framgår av beslutet om hänskjutande, av de handlingar som ingetts till domstolen och av de muntliga anförandena vid den muntliga förhandlingen att denna fråga bland annat motiveras av att det i den tillämpliga svenska lagstiftningen ställs krav på att en förening måste ha minst 2 000 medlemmar för att få föra talan mot ett beslut på miljöområdet.

42. Det framgår av direktiv 85/337 att det görs åtskillnad mellan å ena sidan den allmänhet som berörs av någon av de verksamheter som omfattas av dess tillämpningsområde i allmänhet och å andra sidan den undergrupp till den berörda allmänheten, bestående av fysiska eller juridiska personer som, med hänsyn till sin särskilda ställning med avseende på den aktuella verksamheten, ska ha rätt, enligt artikel 10a däri, att föra talan mot det beslut genom vilket verksamheten tillåts.

43. Enligt nämnda direktiv ska villkoren för att pröva en talan fastställas i nationell lagstiftning. Det kan röra sig om krav på "ett tillräckligt intresse", eller att "en rättighet kränks", beroende på om det i nationell lagstiftning vanligen hänvisas till det ena eller det andra uttrycket.

44. Vad gäller icke-statliga organisationer ska, enligt artikel 1.2 jämförd med artikel 10a i direktiv 85/337, de organisationer som ”uppfyller kraven i nationell lagstiftning” alltefter omständigheterna anses ha ett ”tillräckligt intresse” av saken eller ha rättigheter som kan kränkas av en verksamhet som omfattas av tillämpningsområdet för detta direktiv.

45. Sistnämnda artikel överlåter visserligen, genom hänvisningen till artikel 1.2 i nämnda direktiv, till de nationella lagstiftarna att fastställa eventuella krav som ska vara uppfyllda för att en icke-statlig miljöorganisation, såsom en förening, ska anses ha talerätt under ovannämnda omständigheter. De nationella regler som införs i det avseendet ska emellertid säkerställa dels ”en omfattande rätt till rättslig prövning”, dels att bestämmelserna i direktiv 85/337 om rätt till rättslig prövning ges en ändamålsenlig verkan. De nationella bestämmelserna får således inte innebära en risk för att de gemenskapsrättsliga bestämmelserna – innebärande en rätt för personer som har ett tillräckligt intresse av att ifrågasätta ett projekt, eller vars rättigheter kränks av projektet, däribland miljöskyddsföreningar, att föra talan i behörig rättsinstans – förlorar all ändamålsenlig verkan.

46. Sett ur den synvinkeln kan det i nationell rätt ställas krav på att en sådan förening, som önskar föra talan i domstol mot ett projekt som omfattas av direktiv 85/337, enligt sina stadgar har som verksamhetsföremål att främja natur- och miljöskydd.

47. Det kan inte uteslutas att kravet på att en miljöskyddsförening måste ha ett lägsta antal medlemmar skulle kunna vara relevant såsom en försäkran om att föreningen verkligen existerar och bedriver verksamhet. Det antal medlemmar som krävs enligt nationell lagstiftning får dock inte fastställas till en nivå som strider mot ändamålen med direktiv 85/337, i synnerhet målet att göra domstolsprövningen av sådana verksamheter som direktivet omfattar lättillgänglig.

48. Även om det i direktiv 85/337 föreskrivs att medlemmar av den berörda allmänheten, som antingen har ett tillräckligt intresse av att ifrågasätta en verksamhet eller har rättigheter som en verksamhet kan kränka, ska kunna föra talan mot det beslut genom vilket verksamheten tillåts, är det enligt direktivet ingalunda tillåtet att begränsa talemöjligheten, med motiveringen att de berörda personerna redan har beretts tillfälle att yttra sig genom sitt deltagande i beslutsprocessen enligt bestämmelserna i artikel 6.4 i nämnda direktiv.

49. Den omständighet som Konungariket Sverige har hänvisat till, att de nationella bestämmelserna ger stora möjligheter att på ett tidigt stadium delta i det förfarande som föregår det beslut som ska fattas angående en verksamhet, kan inte på något sätt rättfärdiga att rätten att

föra talan mot det beslut som förfarandet resulterar i bara gäller på begränsade villkor.

50. Direktiv 85/337 rör inte bara verksamheter av regional eller nationell betydelse utan även mer begränsade verksamheter som lokala föreningar är bättre skickade att ta hand om. Såsom generaladvokaten har anfört i punkt 78 i sitt förslag till avgörande innebär den aktuella bestämmelsen i den svenska lagstiftningen emellertid att lokala föreningar berövas all rätt till en rättslig prövning.

51. Den svenska regeringen, som har medgett att det för närvarande bara finns två föreningar med över 2 000 medlemmar och som således uppfyller kravet i 16 kap. 13 § miljöbalken, har förvisso gjort gällande att lokala föreningar kan vända sig till någon av dessa två föreningar och be dem väcka talan. Denna enda möjlighet uppfyller emellertid inte kraven i direktiv 85/337, eftersom de behöriga föreningarna dels kanske inte har samma intresse av att befatta sig med en verksamhet av begränsad betydelse, dels riskerar att få ta hand om ett stort antal liknande ärenden, bland vilka de med nödvändighet kommer att behöva göra ett urval enligt kriterier som inte kan kontrolleras. Det ligger i sakens natur att ett sådant system leder till att vissa fall av talan på miljöområdet kommer att prioriteras på bekostnad av andra, vilket står i direkt strid med grundtanken i nämnda direktiv som, såsom redan har anförts ovan i punkt 33, har till syfte att genomföra Århuskonventionen.

52. Den tredje frågan ska således besvaras enligt följande. Artikel 10a i direktiv 85/337 ska tolkas så, att den utgör hinder för en nationell lagstiftning genom vilken rätten till rättslig prövning av ett beslut angående en verksamhet som omfattas av tillämpningsområdet för nämnda direktiv, i dess ändrade lydelse, förbehålls miljöskyddsföreningar som har minst 2 000 medlemmar.”⁸⁰

Domstolen slog således fast att miljöbalkens krav på att en miljöorganisation måste ha minst 2000 medlemmar för att ha talerätt i miljömål inte är förenligt med EG-rätten. Århuskonventionens huvudsakliga syfte är att säkerställa allmänheten ska ha tillgång till rättslig prövning. Lokala föreningar som inte har 2000 medlemmar skulle sakna klagorätt och därför stå helt utan möjlighet att begära rättslig överprövning. Ett sådant nationellt krav strider enligt domstolen mot EG-rätten.

På grundval av EG-domstolens svar undanröjde HD den 7 juli 2010⁸¹ Miljööverdomstolens avvisningsbeslut beträffande Djurgården-Lilla Värtans Miljöskyddsförenings överklagande och visade målet i den delen åter till Miljööverdomstolen för fortsatt handläggning. HD konstaterade att ideella organisationers rätt att överklaga enligt (den då gällande lydelsen av) 16

⁸⁰ EU-domstolens domslut 15.10.2009 i målet C-263/08, Djurgården-Lilla Värtans Miljöskyddsförening.

⁸¹ Se referatrubriken i NJA 2010 s. 419.

kap. 13 § miljöbalken förutsatte bl.a. att organisationen har lägst 2 000 medlemmar. Men sedan förhandsavgörande hämtats in från EG-domstolen beslutade HD att inte beakta denna förutsättning vid överklagande av ett tillstånd till vattenverksamhet.

För lokala föreningar fanns den teoretiska möjligheten att vända sig till någon av de större riksföreningar med minst 2000 medlemmar och be den att överklaga. Men detta tillvägagångssätt är krångligt och strider redan därför mot grundtanken i Århuskonventionen. I övrigt vore en sådan omväg i sak mindre lämplig eftersom det är de lokala föreningarna som har lokalkännedom och bäst möjlighet att bevaka de lokala händelserna. Och slutligen är det inte givet att lokala föreningar har samma intresse som de nationella föreningarna.

Jan Darpö har kommenterat EG-domstolens avgörande. Han menar att avgörandet också tjänar som en påminnelse för nationella domstolar att lojalitetsplikten enligt dåvarande artikel 10 i EG-fördraget även gäller för domstolar. Darpö förutspår att domen kommer att medföra en ökad självständighet av domstolarna gentemot lagstiftaren framöver. Vidare menar Darpö att en konsekvens av domen är att den har utvidgat miljöorganisationers rätt till att överklaga beslut som de tidigare inte har kunnat på grund av att de har haft ett medlemsantal som har understigit 2000 som 16:13 § MB kräver.⁸² Det förefaller rimligt att utgå ifrån att lagstiftaren i Sverige nu måste se över de tidigare bestämmelserna då EG-domstolen har funnit att de svenska bestämmelserna är allt för begränsande och därmed inte förenliga med Århuskonventionens syfte.

---

⁸² Darpö, Jan; *Behövlig bakläxa i EG-domstolen*, artikel skriven 2009-10-29, www.jandarpo.se.

7 Praxis

De rättsfall som redovisas i det följande kommer att presenteras i huvudsak i kronologisk ordning. Syftet med detta är att försöka påvisa den utveckling som har skett i svenska domstolar.

7.1 Högsta domstolen 2004: Tåme älv och Brännö brygga

NJA 2004 s. 590 I och II är två principiellt viktiga avgöranden från Högsta domstolen i målen Tåme älv och Brännö brygga. Nedan följer en genomgång av dessa mål.

7.1.1 Tåme älv

Målet avseende Tåme älv gällde anläggandet av en småbåtshamn. I målet fann Miljödomeinstolen att grannarna var att betraktas som sakägare. Ett antal närboende överklagade miljödomeinstolens dom som gav tillstånd till vattenverksamhet som innebar anläggandet av en småbåtshamn, de klagande ägde fritidshus vid viken. I Miljödomeinstolen hade samtliga klagande tillerkänt sakägarställning; domeinstolen påpekade att ”fastighetsägarnas motpartsställning måste avgöras utifrån deras principiella möjligheter att erhålla skadeersättning av den aktuella verksamheten.”⁸³

Domen överklagades hos Miljööverdomeinstolen som diskuterade huruvida sakägarbegreppet i vattenmål har förändrats genom införandet av miljöbalken. Miljööverdomeinstolen påpekade vidare att sakägarbegreppet ska vara enhetligt tillämpat varför det blir än viktigare för domeistolarna att klargöra detta genom sina domar.

Utgångspunkten för diskussionen var reglerna om rättegångskostnaderna. I ansökningsmål om vattenverksamhet är huvudregeln att sökanden skall svara för motparters kostnader i första instans, men i mål rörande miljöfarlig verksamhet gäller detta inte. Enligt lagförarbetena skulle en sådan tillämpning vara oskälig då motparterna kan bli många, dvs. sakägarkretsen kan bli mycket stor. I det förevarande fallet ansåg rätten emellertid att de närboende riskerade att bli utsatta för olägenheter till följd av den sökta verksamheten varför de ska anses vara sakägare.

Högsta domeinstolen medgav att det uppstår problem när det gäller att bestämma omfattningen av sakägarkretsen i denna typ av miljösmål, men HD intog en praktisk inställning. Rätten fann att man som regel kan utgå ifrån att en part som känner sig berörd av ett beslut också skall anses vara berörd

---

⁸³MÖD dom 2003-02-07 i mål M 6427-01, s

då den allt som oftast har en direkt anknytning till en fastighet som berörs av verksamheten. Med utgångspunkt i detta antagande gjorde HD en sammantagen bedömning av omständigheterna i målet och fann att det fanns risk för att närboenden kunde utsättas för skada eller olägenhet varför de fick rätt att överklaga.

7.1.2 Brännö Brygga

I målet om Brännö brygga⁸⁴ så var det fråga om ett tillstånd att utföra vågbrytare på Brännö i Göteborgs kommun. Några av de närboende överklagade tillståndet och menade att deras möjligheter att fortsätta att nyttja ett bad- och rekreationsområde skulle komma att begränsas. Vidare hävdade de närboende att de skulle komma att störas i framtiden av den utökade båttrafik som skulle bli resultatet av utbyggnaden. De menade även att landskapsbilden skulle komma att förändras.

Miljööverdomstolen ansåg inte att förändringen kunde anses medföra sådan olägenhet att de kunde tillerkännas klagorätt på domen. I domen fäste en majoritet särskild vikt vid det faktum att området redan nyttjades som båthamn samt att klagandenas fastigheter låg på ett avstånd på 250 – 300 meter från den planerade anläggningen. En ledamot var skiljaktig och ansåg att de närboendena hade klagorätt. Även om störningarna sannolikt skulle bli måttliga så skulle detta inte påverka sakägarprövningen, vilket vore en fråga som skulle beaktas självständigt.

Högsta domstolen ansåg även i detta mål att det fanns en risk som inte var helt obetydlig eller teoretisk att närboenden skulle utsättas för skada eller olägenhet. De skulle därför tillerkännas klagorätt med undantag av en fastighet som inte hade någon koppling till viken och som därför inte skulle anses vara berörd av verksamheten.

Fallen Brännö brygga och Tåme älv avgjordes samtidigt av HD. Domstolen slog fast att sakägarkretsen inte ska begränsas i onödan och att kravet på fastighetsanknytning inte ska stå som ett självständigt rekvisit. Enligt HD var det i den praktiska tillämpningen svårt att hävda skada eller olägenhet utan att man har en viss anknytning till en fastighet som berörs. Men utvidgas sakägarkretsen, om man följer denna uppfattning? Jan Darpö har kommenterat domen⁸⁵ och menar att HD:s dom *inte* kan anses ha utvidgat sakägarkretsen så att alla ska anses ha klagorätt. Även fortsättningsvis måste en bedömning ske i varje enskilt fall.

---

⁸⁴ MÖD beslut 2004-04-01 i mål M 1035-04.

⁸⁵ Jan Darpös artikel, 2004-10-24/JD: *Vem får överklaga i miljömål* http://www.jandarpö.se/upload/Vem%20får%20klaga%20i%20miljömål_HTML.htm (2011-08-30).

7.2 Miljööverdomstolen 2003–2005: Vindkraft

7.2.1 Mål M 6615-01 (2003-06-03)

I Miljööverdomstolens mål M 6615-01⁸⁶ hade en anmälan om två vindkraftverk inkommit till Miljö- och hälsönämnden, och nämnden hade beslutat om råd och anvisningar. Några närboenden överklagade beslutet till länsstyrelsen som avvisade ärendet med anledning av att de klagande inte ansågs berörda med tanke på deras fastigheters avstånd i förhållande till vindkraftverken. Miljödomstolen upphävde länsstyrelsens beslut med motiveringen att de klagande hade talerätt. Miljööverdomstolen hänvisade emellertid till att de klagande var bosatta långt från vindkraftverken (den närmsta bodde 1700 m från vindkraftverket) och därför befann sig utanför störningsområdet varför talerätt saknades.

7.2.2 Mål M 5957-03 (2004-02-19)

Målet MÖD M 5957-03 (MÖD 2004:5) gällde en ansökan om att uppföra ett vindkraftverk. Både Miljödomstolen och Miljööverdomstolen avvisade klagande som grundade sin talan på det planerade vindkraftverkets negativa påverkan på landskapsbilden. Denna omständighet allena ansågs inte utgöra tillräcklig grund för talerätt. Domstolarna påpekade att endast personer som bodde i närheten av det planerade vindkraftverket kunde anses vara sakägare.

7.2.3 Mål M 8141-04 (2005-06-30)

Målet MÖD M 8141-4 (MÖD 2005:33) gällde uppförandet av flera vindkraftverk. Två ideella samfällighetsföreningar överklagade beslutet. Deras överklagande avslogs med motiveringen att deras medlemsantal understeg 2000 varför de inte betraktades som sakägare. Även enskilda, vilka bodde mellan 1,6 km och 3 km från vindkraftverken, överklagade beslutet. Deras talan avvisades med motiveringen att avståndet var för långt bort för att de skulle anses vara berörda sakägare.

Miljööverdomstolen hänvisade i sitt domslut till HD:s avgörande i målet NJA 2004 s. 590 (Brännö brygga och Tåme älv). Rätten följde samma linje som HD och fann att talerätt tillkommer alla personer som kan tillfogas skada eller olägenhet genom den verksamhet som söks, om risken för skada eller olägenhet inte enbart är teoretisk eller obetydlig och om det rör det av rättsordningen skyddat intresse. Ett vindkraftverk syns på långt håll och orsakar både buller och skuggbildningar varför risken för skada och olägenhet inte enbart kan betraktas som teoretisk. De klagande tillerkändes därför talerätt.

---

⁸⁶ MÖD 2003:58.

7.2.4 Mål M 6218-06 (2006-11-20)

Målet MÖD M 6218-06 (MÖD 2006:66) avsåg tillståndsprövningen av en vindkraftspark. En enskild person överklagade beslutet och åberopade att det skulle medföra en fulare landskapsbild. Klaganden var bosatt ca 2 km från vindkraftsparken men kunde se den från sin fastighet.

Miljööverdomstolen avslag överklagandet och hänvisade till att klaganden inte kunde anses vara berörd på ett sätt som kunde föranleda talerätt.

7.3 Regeringsrätten 2010: Onsala Rymdobservatorium

Ett färskt och betydelsefullt avgörande från Regeringsrätten⁸⁷ (numera Högsta förvaltningsdomstolen) fastslog en utvidgning av talerätten. I målet hade Byggnadsnämnden i Kungsbacka kommun beviljat bygglov för uppförande av ett vindkraftverk mellan 16 och 17 km från ett rymdobservatorium (Onsala Rymdobservatorium) som omfattades av lagen (2006:449) om skydd för störningskänslig forskning. Rymdobservatoriet överklagade bygglovet till Länsstyrelsen i Hallands län som sedan avvisade överklagandet med motiveringen att talerätt saknades. Observatoriet var inte belägen på en angränsande fastighet till vindkraftverket och det planerade vindkraftverket skulle placeras mer än 16 km från observatoriet.

Länsstyrelsens beslut överklagades av rymdobservatoriet till Länsrätten (numera Förvaltningsrätten) och anförde att vindkraftverket kan komma att utgöra en betydande störningskälla för rymdobservatoriets teleskop på grund av vindkraftverkets höjd och placering så kommer radiovågorna att störa rymdobservatoriets mätutrustning. Att kunna göra korrekta mätningar är av avgörande betydelse för observatoriets verksamhet varför bygglovet påverkar observatoriets intresse och således bör innebära att de har talerätt i ärendet. Länsstyrelsen hänvisade till plan- och bygglagen och ansåg inte att rymdobservatoriet hade rätt att överklaga varför ärendet avvisades och inte prövades i sak. Länsrätten ansåg att länsstyrelsen borde ha prövat själva överklagandet och återförvisade ärendet. Länsrättens beslut överklagades av sökanden (vindkraftverkets byggherre) till Kammarrätten.

Kammarrätten ansåg inte att observatoriet hade talerätt i ärendet.

Målet överklagades till Regeringsrätten som tog upp ärendet till prövning. RegR konstaterar att Rymdobservatoriets verksamhet omfattas av lagen (2006:449) om skydd för störningskänslig forskning och att lagens tillämpning inte är begränsad till verksamheter som är belägna i närheten av forskningsanläggningen. Observatoriets intresse måste anses vara erkänt av rättsordningen genom lagens existens. RegR anser även att det i målet framkom att det planerade vindkraftverket kunde komma att utgöra en olägenhet för observatoriets verksamhet genom störningar. RegR fann därför att

---

⁸⁷ RÅ 2010 ref. 74 (dom i mål nr 1378-08 meddelad den 5 oktober 2010).

”bygglovsbeslutet måste anses angå observatoriet på ett sådant sätt så att det har rätt att föra talan mot beslutet om bygglov”.

7.4 Sammanfattning av praxis

För att tillerkännas talerätt krävs sakägarskap. För att man i lagens mening ska anses vara sakägare krävs det att man berörs av ett beslut och att beslutet innebär en skada eller olägenhet eller att en icke obetydlig risk för skada eller olägenhet föreligger till följd av ett beslut. Högsta domstolens beslut i NJA 2004 s. 590 innebar en förändring av domstolarnas tolkning av sakägarrätten, och på hösten 2010 skedde en ytterligare utvidgning av talerätten genom Regeringsrättens dom. Tidigare så ansågs det nödvändigt att klagande skulle äga en angränsande fastighet eller på annat vis vara direkt berörd av den planerade verksamheten för att tillerkännas talerätt. Den senaste domen har luckrat på denna regel, även en fastighet som inte angränsar och som är belägen på betydligt längre avstånd från den planerade verksamheten (i detta fallet 16-17 km) kan anses ha talerätt om det finns en risk för olägenhet.

8 Slutord

Svenska domstolar är skyldiga enligt EG-rätten att säkerställa att individuella rättigheter som skapats på gemenskapsnivå inte inskränks vid tillämpning av den nationella lagstiftningen. Talerätten är ett exempel på en sådan rättighet.

Talerätt utgör en tvingande processförutsättning. Den som är sakägare har talerätt. För att betraktas som sakägare måste saken angå denne. För saklegitimation i ett miljöärende krävs äganderätt eller särskild rätt till fast egendom. Dessutom krävs det ofta att den fasta egendomen är berörd av den åtgärd som talan avser. En sakägare har per automatik talerätt men även den som saknar saklegitimation kan tillerkännas talerätt, vilket ofta är fallet med NGOs och miljöföreningar. Sammanfattningsvis kan man säga att en större krets kan ha rätt att bli hörd medan talerätt ofta är förbehållet en mindre krets. Det råder ett mycket komplicerat förhållande mellan sakägarbegreppet och talerättsbegreppet.

Inledningsvis ställdes frågan om det är lagstiftarens avsikt att domstolarna ska kunna göra skönsmässiga bedömningar vid frågan om vem eller vilka som ska anses vara sakägare i varje särskilt ärende.

Frågan har visat sig vara komplex och är inte helt enkel att svara på. När miljöbalken infördes 1999 lade lagstiftaren stor vikt vid att försöka integrera och väva samman den tidigare spridda miljölagstiftningen. Fokus låg då på bevarandet, främjandet av en hållbar utveckling, effektiviseringen av tillsynsverksamhet, skärpning av straffbestämmelserna etc. Sakägarinstitutet fanns inte i förgrunden. Det har gamla anor i svensk rätt men inom miljöretten existerade – och existerar – inte något gemensamt sakägarbegrepp.⁸⁸

I takt med att samhället förändras har även synen på miljöfrågor förändrats. Konflikter har blivit mera synliga och tydliga, och allt fler enskilda personer och sammanslutningar av personer väljer att föra talan i svenska domstolar, inte minst i samband med vindkraftärenden. Detta har inneburit att den nationella svenska miljölagstiftningen har visat sig vara otillräcklig vad gäller processuella regler. Även andra rättskällor – exempelvis Århuskonventionen – har fått användas för att komma fram till rimliga lösningar.

Århuskonventionen är ett politiskt dokument som i sig inte är rättsligt bindande. Konventionen blir folkrättsligt bindande för en stat när staten ratificerar den, men kan behöva transformeras för att bli tillämplig rätt i staten. Så är det i Sverige, och därför beslutades transformationslagstiftning 2005.

---

⁸⁸ Nordh, *Talerätt i miljömål*, s. 511.

Århuskonventionen speglar de fördragsslutande staternas politiska vilja men kan inte utan vidare läggas till grund för den interna svenska rättskipningen. Att beakta Århuskonventionens bestämmelser vid bedömningen av sakägarskap har därför inte varit självklart för de nationella svenska domstolarna. Men både Sverige och EU har år 2005 ratificerat Århuskonventionen och transformerat dess innehåll, vilket innebär att Sverige inte bara folkrättsligt såsom fördragsslutande stat utan även som medlemsstat i EU är bundet av konventionens innehåll. Ändå förefaller de svenska domstolarna under en längre tid inte fullt ut ha beaktat den lojalitetsplikt enligt artikel 4.3 i EUF som kräver av Sverige och svenska myndigheter att säkerställa att gemenskapens mål uppfylls:

”Enligt principen om lojalt samarbete ska unionen och medlemsstaterna respektera och bistå varandra när de fullgör de uppgifter som följer av fördragen. Medlemsstaterna ska vidta alla lämpliga åtgärder, både allmänna och särskilda, för att säkerställa att de skyldigheter fullgörs som följer av fördragen eller av unionens institutioners akter. Medlemsstaterna ska hjälpa unionen att fullgöra sina uppgifter, och de ska avstå från varje åtgärd som kan äventyra fullgörandet av unionens mål.”

EU-domstolens förhandsavgörande till Sverige 2009 i målet Djurgården-Lilla Värtans Miljöskyddsförening blev startskottet för en ny svensk syn på sakägarrätten.

Under 2009 och 2010 har Sverige genomfört lagändringar inom miljöområdet. Den kanske största förändringen har genomförts beträffande förfarandet kring prövning av vindkraftverk. Den s.k. dubbelprövningen har tagits bort som tidigare gjordes vid ansökan om bygglov för vindkraftverk som fick prövas inom ramen för både MB och PBL 1987. Idag krävs inte alltid bygglov eller antagandet av en detaljplan för att få tillstånd att uppföra vindkraftverk. Mindre anläggningar kan söka tillstånd enbart utifrån reglerna i MB. Men farhågor kan hysas att den genomförda ”förenklingen” av regelverket har gjorts på bekostnad av rättssäkerheten för allmänheten. Möjligheten att överklaga beslut blir numera begränsad i jämförelse med de tidigare möjligheterna som tillät deltagande i de parallella prövningarna enligt MB och PBL 1987 varvid fler möjligheter erbjöds att överklaga problematiska beslut.

Sverige hade genom de ursprungliga reglerna i 16 kap. 13 § MB begränsat miljöorganisationers möjlighet att agera rättsligt och överklaga beslut gällande t.ex. vindkraftverk. Men denna brist åtgärdades under intryck av EU-domstolens avgörande i målet Djurgården-Lilla Värtans Miljöskyddsförening genom lagändringen som trädde i kraft den 1 september 2010, och utvecklingen bort från restriktiviteten i bestämmningen av sakägarkretsen tog ytterligare ett steg framåt genom Regeringsrättens

dom i målet Onsala Rymdobservatorium några veckor senare. Lagändringen och Regeringsrättens dom innebär dock inte nödvändigtvis att MB i sin nuvarande form är helt förenlig med reglerna i Århuskonventionen. 16 kap. 13 § MB som tillerkänner endast ideella föreningar talerätt torde inte vara förenlig med Århuskonventionens syften.

9 Käll- och litteraturförteckning

Internationella överenskommelser

Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, EUT 2010 C 83/389.

Fördraget om upprättandet av Europeiska unionen (konsoliderad version), EUT 2010 C 83/13.

Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (konsoliderad version), EUT 2010 C 83/47.

Riodeklarationen: Declaration of the United Nations Conference on Environment and Development (UNCED), Rio de Janeiro, 3–14 June 1992; se <http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-1annex1.htm> (2011-08-31).

Sofiariktlinjerna: Ministerial Conference Environment for Europe, Sofia, Bulgaria. Draft Guidelines on Access to Environmental Information and Public Participation in Environmental Decision-Making. ECE/CEP/24. <http://www.unece.org/env/documents/1995/cep/ece.cep.24e.pdf> (2011-09-01).

Stockholmsdeklarationen: Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment, Stockholm 16 June 1972. <http://www.unep.org/Documents/Multilingual/Default.Print.asp?DocumentID=97&ArticleID=1503> (2011-08-31).

World Charter for Nature: United Nations General Assembly, World Charter for Nature. <http://www.un.org/documents/ga/res/37/a37r007.htm> (2011-08-31).

Århuskonventionen om tillgång till information, allmänhetens deltagande i beslut och rätt till överprövning i miljöfrågor, Århus den 25 juni 1998, SÖ 2005:28 och EUT 2005 L 124.

EU-författningar och EU-förarbeten

Rådets direktiv 85/337/EEG av den 27 juni 1985 om bedömning av inverkan på miljön av vissa offentliga och privata projekt

Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/4/EG av den 28 januari 2003 om allmänhetens tillgång till miljöinformation och om upphävande av rådets direktiv 90/313/EEG, EUT 2003 L 41.

Förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om tillgång till rättslig prövning i miljöfrågor, KOM(2003) 624 och COD/2003/246.

Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/35/EG av den 26 maj 2003 om åtgärder för allmänhetens deltagande i utarbetandet av vissa planer och program avseende miljön och om ändring, med avseende på allmänhetens deltagande och rätt till rättslig prövning, av rådets direktiv 85/337/EEG och 96/61/EG.

Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1367/2006 av den 6 september 2006 om tillämpning av bestämmelserna i Århuskonventionen om tillgång till information, allmänhetens deltagande i beslutsprocesser och tillgång till rättslig prövning i miljöfrågor på gemenskapens institutioner och organ, EUT L 264, 25.9.2006, s. 13.

Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/28/EG av den 23 april 2009 om främjande av användningen av energi från förnybara energikällor och om ändring och ett senare upphävande av direktiven 2001/77/EG och 2003/30/EG, EUT L 140, 5.6.2009, s. 16.

Förarbeten

Prop. 1997/98:45, Miljöbalk.

Prop. 2004/05:65, Århuskonventionen.

Statens offentliga utredningar (SOU) 2008:86, Prövning av vindkraft.

Lagrådets yttrande 2009-02-12, Prövning av vindkraft;
<http://www.lagradet.se/yttranden/Provning%20av%20vindkraft.pdf> (2011-08-10).

Prop. 2008/09:146, Prövning av vindkraft.

Prop. 2008/09:162, En sammanhållen klimat- och energipolitik – Klimat

Prop. 2008/09:163, En sammanhållen klimat- och energipolitik – Energi

Prop. 2009/10:170, En enklare plan- och bygglag.

Prop. 2009/10:184, Åtgärdsprogram och tillämpningen av miljökvalitetsnormer

Prop. 2009/10:215, Mark- och miljödomstolar.

Litteratur

Bengtsson, Bertil, m.fl.: Miljöbalken, En kommentar, Del I. Supplement 5, Nordstedts Juridik, maj 2006.

Darpö, Jan: Justitieombudsmannen, de närboende och miljön.
www.jandarpo.se.

Darpö, Jan: Rätten till en god miljö. I: Fastighetsrättsliga studier till minnet av Sten Hillert. Iustus Förlag AB, Uppsala 2002.

Darpö, Jan; *Behövlig bakläxa i EG-domstolen*, artikel skriven 2009-10-29, www.jandarpo.se .

Ebbesson, Johan: *Svenska miljöbeslutsprocesser i ljuset av internationell rätt, Del 1 – Allmänhetens deltagande och tillgång till domstolsprövning*, Juridisk tidskrift 1999-2000, s. 16.

Ehrenkrona, Carl-Henrik: Kommentar till lagen (1994:1219) i Karnov 2010/11 s. 78.

Karnov, Svensk lagsamling med kommentarer 2010/2011, del 1-3. 15 uppl. Thomson Reuters Professional AB, Stockholm 2010.

Lindblom, Per Henrik: Miljöprocess, del I och II. Iustus Förlag AB, Uppsala 2001.

Ministern hotar ta bort vindkraftveto. Svenska Dagbladet, den 3 februari 2011: http://www.svd.se/nyheter/inrikes/miljoministern-hotar-ta-bort-vindkraftveto_5915423.svd.

Nilsson, Annika: Rättssäkerhet och miljöhänsyn. Santérus, Stockholm 2002.

Nordh, Roberth: Talerätt i miljömål. Iustus Förlag AB, Uppsala 1999.

Stec, Stephen, och Susan Casey-Lefkowitz: *The Aarhus Convention – an implementation guide*. United Nations, 2000, ECE/CEP/72.
<http://live.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/acig.pdf>.

Wennergren, Bertil: Förvaltningsprocesslagen m.m., En kommentar. 4 uppl. Norstedts Juridik AB, Stockholm 2001.

Domstolsavgöranden

European Court of Human Rights

Case of López Ostra v. Spain, Application no. 16798/90, judgment 09.12.1994, <http://www.echr.coe.int/echr/> (2011-08-12).

EU-domstolen.

Dom 15.10.2009 i målet C-263/08, Djurgården-Lilla Värtans Miljöskyddsförening mot Stockholms kommun genom dess marknämnd, http://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/.

Högsta domstolen

<http://www.rattsinfosok.dom.se/lagrummet/index.jsp>

NJA 2004 s. 590 I och II.

NJA 2010 s. 419.

Regeringsrätten

<http://www.rattsinfosok.dom.se/lagrummet/index.jsp>

och tryckversion

RÅ 1992 ref. 13.

RÅ 1992 ref. 81.

RÅ 2009 ref. 90.

RÅ 2010 ref. 74 (Onsala Rymdobservatorium).

Miljööverdomstolen

<http://www.rattsinfosok.dom.se/lagrummet/index.jsp> (referat)

och utskrivna beslut

MÖD 2003:58. Beslut 2003-06-03 i mål M 6615-01.

Beslut 2004-04-01 i mål M 1035-04.

MÖD 2004:5. Beslut 2004-02-19 i mål M 5957-03.

MÖD 2005:33. Beslut 2005-06-30 i mål M 8141-04.

MÖD 2006:66. Beslut 2006-11-20 i mål M 6218-06.

Beslut 2007-04-03 i mål M 363-07.

Övriga domstolar

Länsrättens i Skåne län dom 2009-07-22, mål 5154-09, med Länsstyrelsens i Skåne län beslut 2009-04-23, dnr 403-27308-09.

Kammarrätten i Göteborgs protokoll 2009-09-03, mål 5295-09.

Internetsidor

UNECEs hemsida för Århuskonventionen:
<http://www.unece.org/env/pp/> (2011-04-26)

UNECE:s fulltextversion av "Sofia Guidelines":
<http://www.unece.org/env/documents/1995/cep/ece.cep.24e.pdf> (2011-04-26)

Energimyndigheten: Vindkraft.
<http://www.energimyndigheten.se/sv/Energifakta/Energikallor/Vindkraft/>
(2011-04-26)

Miljödepartementet: Vindkraft.
<http://www.sweden.gov.se/sb/d/12245/a/132642> (2011-04-26)